

Revista digl noss Sulom

TEMA PRINCIPAL:

Ègl en drama u tuttegna ena cume-
gia? An mintga cass ston las rollas
principalas neir occupadas da nov.
Igl casting è lantschea.

IER & OZ:

«Garda Zuchin! Kecò è kuess
franch igl tes bogv!» — Da noua
dereiva pomai chel dialect ru-
mantsch? Angiavine e gudagne!

FAMIGLIA:

Ainten las casadas digl noss sulom
na vign betg angal discurria ru-
mantsch u tudestg. Tranter nous
veivan famiglias da differents terri-
toris linguistics.

Lucia Netzer, raffinadra da l'anga-nursa, Savognin
© Lorenz A. Fischer

eia
Parc Ela
Parc natiral.
Parco naturale.
Naturpark.
graubünden

Incumparabel Parc Ela

Nossa nateira. Nossa gliout. Noss products.

**Planisaziun
SONDER**

biro d'inschignier e da misiraziun

- planisaziun lavours da construcziun bassa
- planisaziun da provedimaints d'ava
- differentas lavours da misiraziun

Planisaziun Sonder SA
Veia Davos Clavo 7
7462 Salouf

Telefon +41 (0)81 684 13 31
info@sonder-ing.ch

www.sonder-ing.ch

Crescher communablaintg.

Alla testa aint igl Grischun per
finanziaziuns, investiziuns e
provedimaint.

Ans fasche ena viseta.
gkb.ch

**Banca Cantonala
Grischuna**

EDITORIAL

Igl è en taimp burasclous. Aint igl mintgade ègl da metter se dapertot la mascra da higiena tgi zoppa la mesadad dalla fatscha. Per la communicaziun nonverbala restan angal anc igls ògls ed igls mangs. Tge signals tgi la bucca dat, ins pò angal sminar. Ma er igls mangs on da star sen distanza – aglmanc 1,5 meters digl proxim uman. Ans dar igl mang, ans dainsa gio dadei betg ple. Anc migler fissigl, schi l'antiera communicaziun niss spustada aint igls canals digitals, sainza barattar speida u oters liquids tgi pudessan ans infectar cugl virus malign da corona. Chellas maseiras fon franc senn an vista agl domber d'infeziuns. E tuttegra mossa la pandemia tge tgi è la fegn finala impurtant aint igl mintgade da nous carstangs – la communicaziun – igl LUNGATG.

I vo betg sainza

LUNGATG, igl tema principal da chesta Revista digl noss Sulom, è daple tgi angal bustabs e plets. Lungatg è emoziuns, trasportadas da melodias. Lungatg desda regurdientschas e lascha reveiver maletgs e perfign odours. Ena mascrigna da higiena pò bagn supprimer en tant la nossa vuschs ma betg igl noss lungatg. Sainza lungatg, seigl chegl igl lungatg da mintgade u chel tgi duvragn alla lavour, è la veta manc legrevla. Tenor en studi dall'universidad dad Arizona agls Stats unias dovran om e donna an media 16.000 plets agl de. Er ena pandemia na pò betg sminueir chel basigns da baitar, ruschanar, discutir, descreiver u rachintar. Igls egnus baitan gugent scu tgi la glianga è carscheida, oters dovran gugent en lungatg distinguia.

Melodias

Mintga lungatg ò en'atgna melodia. E chella fascinescha Sylvia Niederberger. Ainten la Revista digl noss Sulom rachinta la partecipanta digl curs rumantsch sur dalla sia fascinaziun per tottas sorts lungatgs. Igl anteriour scolar, Linard Candreia, ò paragea l'egn u l'oter tip per tots chels

tgi on magari fadeia d'amprender en lungatg ester. Pi manevol sarogl a blers da nous la melodia digl rumantsch. Ma adatg! Er chel tunga da vischnanca a vischnanca different. Ainten la rubrica «ier&oz» pudez Vous, stimada lectoura e stimo lectour, testar la vossa saveida davart igls dialects rumantschs locals digl Grischun central.

Emoziuns

Lungatg na porta betg angal odours e melodias cun sasez, mabagn er emoziuns. Chellas on procuro la stad passada per dispetas an tera rumantscha. I geva per la dumonda surmiran u rumantsch grischun scu lungatg d'alfabetisaziun. L'antiera situaziun è da cumparagler cun en drama, noua tg'igl davos act è pero betg anc scretg. Diversas rollas principalas ston neir occupadas da nov. Tgenegnas tgi chegl èn, pudez liger sen las paginas 7 anfignen 9.

Odours

Stranglar las emoziuns per u cunter igl rumantsch grischun e simplamaintg galdeir en bung past. Tge amportigl sch'ins nomna chegl aint igl plat pizochels u

bizochels, basta tgi gostan bagn. E danonder dereiva ansomma chel nom? Rafael Müller ò do per nous en sguard ainten las padelas grischunas (paginas 28-30).

En ulteriour sguard ò Cornelia Candreia do ainten diversas casadas surmiranas e tadlo tge lungatg tgi vign discurria ainten las famiglias neidas notiers. Lò tungigl magari exotic. E schi vez l'impressiun tgi chegl tunga tot en po chines alloura ischas a tgesa tar Sia. La matta dalla Sot-selva ans rachinta digl sies lungatg-mamma.

Nous Az giavischagn an mintga cass ena lectura tgi consista da daple tgi angal singuls bustabs

*Pia Plaz cugl team da redacziun
Cornelia Candreia e Rafael
Müller*

Proxima ediziun

Tgi tgi ò gost da contribuir an ena furma u l'otra è adegna bagnia.

Contact: info@sulom.ch

Apoteca Son Mitgel

Daniel Merz, apotecher

- » Cunsegliaziun cumpetenta per
- » problems da sanadad
- » Grond sortimaint da masdegnas
- » effectuousas
- » Omeopatia
- » Ervas medicinalas
- » Spezialitads dalla tga
- » Cosmetica
- » Furniziun an tgesa
- » Sarvetsch d'urgenza

7460 Savognin

telefon 081 684 18 46
www.apotheke-savognin.ch

la sung cò per Vous!

Romeo Wasescha, cunsglieder da sieranzas e provedimaint
T 081 650 02 15, M 079 639 89 39, romeo.wasescha@mobiliar.ch

Generalagentur Chur
Urs Fetz

Büro Savognin
Veia Naloz 22
7460 Savognin
chur@mobiliar.ch
mobiliar.ch/chur

la Mobiliar

000932

CUNTIGN

EDITORIAL 3

LUNGATG

En teater an ples acts	7
Uniun Rumantscha Grischun Central	11
Digl engles anfignen tigl islandes an en batterdigl	12
Experientschas cun amprender lungatgs	14

LITTERATURA

An terapia	16
Veta nova	19

IER ED OZ

Dialects d'Alvaschagn anfignen Vaz	20
Il Biviano – daple tgi angal en dialect local	22

FAMIGLIA

Minipurtrets	24
Salata da bustabs	26

AN TGADAFI

Scazis linguistics ainten la padela	28
-------------------------------------	----

TEI & JOU

Igl rumantsch prosperescha betga me graztga ad egna promotura regionala.	32
Egna malantalgientscha cun greavas consequenzas	35
Angivegn	36

PURTRET

Ursina Collet-Felix – Hoz vegna a tscherchar ün paur	38
--	----

CALENDER 2021 41

IMPRESSUM

© Copyright, Uniun Rumantscha Grischun Central
Prietsch d'abunamaint CHF 25.50

REVISTA DIGL NOSS SULOM
ISSN 2297-7120

LECTORAT
Petra Uffer,
Reto Capeder

REDACZIUN
Pia Plaz, Rafael Müller e
Cornelia Candrea, info@sulom.ch

GRAFICA
tipic.ch, Savognin

ORGAN ADMINISTRAZIUN
Uniun Rumantscha Grischun Central,
administraziun@sulom.ch

STAMPA
Wolf Druck AG, Triesen / FL

Bild: S. Blumer

Parc natiral Beverin –
igl datgea digl capricorn
www.naturpark-beverin.ch

graubünden

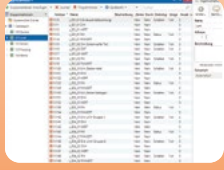
beraten - planen - installieren - unterhalten... aus einer Hand

Electro Wettstein SA

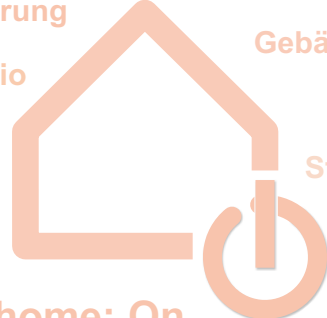
schaffen mit Strom

- Ihr Partner für:**
- Neubau
  - Umbau
  - Sanierungen
  - Unterhalt
  - Haushaltgeräte
- 24 Std. Service**

Heizungssteuerung
 Multiroom Audio
 Sicherheit
 Überwachung
 a/v control

Gebäudeautomation
 Lichtsteuerung
 Storensteuerung
 Fernsteuerung

Smarthome: On

100%

digital

Electro Wettstein SA
Veia lerts 222,7457 Bivio
Veia davos tga 5, Savognin
Tel. +41 81 659 12 22
info@ewsa.ch

einfach weitergedacht - Mehrwert statt Mehrkosten

www.ewsa.ch

EN TEATER AN PLES ACTS

Igl onn 2020 è sto en onn burasclous e chegl betg angal perveia dalla pandemia cugl coronavirus, mabagn er perveia dallas discussiuns davart igl rumantsch ainten las valladas surmiranas. Igl onn 2020 ò musso tgi nous ischan er siva 100 onns discussiuns intensivias betg anc d'en meini, schi vo per la dumonda SCU mantigneir igl rumantsch.

da Pia Plaz

Amprem act: l'istorgia sa repeta

«Pertge sa movan igls rumantschs plé tgi mai? Per mintigneir noss lungatg matern. Fissigl betg migler d'ans pattar cun ena naziung pi gronda, da lascher crudar igl rumantsch e cultivar angal tudestg u tiliang». Chellas ponderaziuns screiva Andreia Steier igl onn 1922 ainten l'amprema ediziun da «Igl noss Sulom». Ena gruppa dad omens anturn Steier era sa messa ansemen curt avant per edeir da taimp an taimp en figliet amplania cun artetgels, rachints e poesias an surmiran u an egn digls dialects surmirans. Sch'ins ligia oz chels patratgs, 100 onns pi tard, ins ò l'impressiun d'aveir en déjà-vu. Igl rumantsch — seia chegl surmiran, rumantsch grischun u en oter idiom — vign smanatschea digl tudestg omnipreschaint. I para tgi tot las fadeias tg'ins ò do, vegian betg purto igl resultat giavischia.

Sagond act: ena schanza mantgantada

E tuttegna, tgi vess panso avant 100 onns, tgi vigna discurria oz ansomma anc rumantsch. I vign betg adegna discurria en rumantsch stget, ma tuttegna, gl'è rumantsch. Forsa èn las stentas digls noss babs e dallas nossas mammas tuttegna betg stadas adumbatten. Igl rumantsch è lungatg naziunal. Igls noss unfants amprenan anavant rumantsch an scola, er sch'igl domber digls cume gns rumantschs è sa smiunia ferm, surtot an Val d'Alvra. An famiglia, sen la piazza da giuier e per part er alla lavour cugl collegas vign discurria rumantsch. Pi fadeia ò igl rumantsch da sa mantigneir ainten la veta publica. Ainten las brevs u aint igls e-mails vign igl rumantsch ramplazzo savens digl tudestg u perfign da plets engles, tot tenor adressat. «Veiasdafer, gasettas, novas inventaziungs e l'adopziun da chellas portan

L'Unión Rumantscha Grischun Central tschertga

PresidentA / CO-PresidentA

- » Voss camp d'incumbensas: manar l'URGC, s'angascher per igl mantignamaint digl rumantsch aint igl Grischun central
- » Voss profil: interesse / interessada pigl rumantsch
- » Grad d'occupaziun: 0 - 100% (dependa digl voss angaschi)
- » Antschatta dalla lavour: a partair da dalunga
- » Li da lavour: Grischun central
- » Termin d'annunzta: da tot taimp

Persunga da contact:
suprastanza URG, www.urg.ch

L'Unión Rumantscha Grischun Central tschertga

SuppleantA da suprastanza

- » Voss camp d'incumbensas: substitueir tenor necessitad en supstant u ena supstanta durant la seduta da suprastanza
- » Voss profil: interesse / interessada pigl rumantsch
- » Grad d'occupaziun: 0-100%
- » Antschatta dalla lavour: a partair da dalunga
- » Li da lavour: Grischun central
- » Termin d'annunzta: a partair da dalunga

Persunga da contact:
suprastanza URG, www.urg.ch

La Fundaziun Medias Rumantschas tschertga

RedactourA per igl Grischun central / 40 - 100%

Voss camp d'incumbensas:
screiver artetgels an surmيران davart chegl tgi passa aint igl intschess digl Grischun central u pertotga chesta regiun

Voss profil:
interess schurnalistic fitg vast, bungas cumpetenzas linguisticas

Antschatta dalla lavour:
igl pi tard premaveira 2021

Li da lavour: Grischun central

Termin d'annunzta: a partair da dalunga

Persunga da contact:
Fundaziun Medias Rumantschas, www.fmr.ch

Igl cantun Grischun tschertga

Translatadra / translatader pigl idiom surmيران (0 - 100%)

Voss camp d'incumbensas:

- translatar igls codeschs da scola obligatorics aint igl idiom surmيران

Voss profil:

- cunaschientschas extraordinarias digl idiom surmيران

Antschatta dalla lavour:

- a partair da dalunga

Li da lavour:

- biro a tgesa

Termin d'annunzta:

- a partair da dalunga

Persunga da contact:
uffezi per la scola populara digl cantun Grischun, www.gr.ch

Las scolas digl Grischun central tschertgan

Scolasts / scolastas per tot igls sculems (0 - 100%)

Voss camp d'incumbensas: instrueir scolars e scolaras aint igls differents roms, incl. surmيران

Voss profil: diplom d'instrucziun per la scola primara u pigl sculem ot

Grad d'occupaziun: 0-100%

Antschatta dalla lavour: tenor basigns

Li da lavour: tenor basigns

Termin d'annunzta: anc avert

Contact: manaders da scola digl Grischun central**INSERAT DA PLAZZA**

Per voss inserats:
tel 081 123 45 67
fax 081 123 45 68
e-mail inserat@gassetta-sulom.ch

* Igl inserats èn fictivs e betg autoris, las plazzas dattigl dantant propi e chellas vessan aint igls proxims meis er da neir occupadas da persungas realas.

notiers plets, expressiungs e fuormas tudestgas. Nous imitagn sainza pansar oter la moda da screiver e la syntax digl tudestg, ans dagn paca fadeia da tschartger las furmas viglias, duvragn igls terms technics, tgi las invenziungs mintgamai portan, scu igl tudestg igls porscha. Nous vagn damai betg abdicar e betg tschartgea d'igl perfecziunar.» Uscheia screiva Andreia Steier avant 100 onns aint «Igl noss Sulom No. 1». Tgi so sch'el sminava gio tgi pudess dar eneda invenziuns scu igl computer e cun el ena nova smanatscha dasper igl tudestg, numnadamaintg igl engles?

Cun l'invenziun digl computer e cun el digl antier mond digital, on igls dicziunaris rumantschs stuia neir actualisoss ed amplifitgias. Tottanegna davigl ena massa plets, pigls quals ins na veva anc nign term, ni rumantsch ni tudestg. Chegl fiss sto la schanza pigls Rumantschs da render lour lungatg puspe attractiv per las generaziuns futuras. Ma anstagl da sa metter vedlonder e furmar novs plets attractivs per tot igls terms aint igl mond digital, on igls ples Rumantschs antschet a duvra la terminologia tudestga. Per exaimpel fatscha chest text ossa spert igl «speichern» per tg'el na svanescha betg digl mies laptop, curt avant la fegn! Ia igl pudess dantant er «salvar» scu tg'igls Engles fon chegl cun cliccar sen «save». Save u salvar possa memorisar bagn, dantant cun igl pled «arcunar», scu tg'igl pledari propona an chella situaziun, na sunga mai davantada ameia. Chel exaimpel mossa en problem tgi è sa do igls davos 100 onns e tgi vign a cuntinuar — an mender cass. Chels tgi lavouran per e surtot cuagl rumantsch, èn savens mengia gliunsch davent da chels tgi vessan da duvra igl rumantsch an lour mintgade. Igl lungatg, tuttegn tgenegn, stò neir duvro e vivia, ma stò er pudeir sa midar e s'adattar agl taimp.

Terz act: la defeisa croda

«Per spindrar igl rumantsch ord sies svanimaint ègl necessari da luvrar cun forza.», screiva Andreia Steier anavant. Las forzas rumantschas èn davantadas

flevlas. L'invasiun digl lungatg tudestg è betg sulet la colpa. Nous tots ans vagn da piglier pigl nas. Igl Rumantschs e naturalmointg er las Rumantschas, tgi èn cò adegna er managedas, dovran lour lungatg-mamma u lungatg-bab sainza chito. Nous ischan davantos smarschungs e smarschungs. Nous duvragn spert en pled tudestg u engles, anstagl da ponderar u consultar en pledari per catar igl pled rumantsch. Dasperas fissigl simpel da catar igl pled rumantsch adequat. Graztga agl telefonign, è mintgign da nous en'antiera biblioteca an cassatga u tastgetta. «Per spindrar igl rumantsch ord sies svanimaint ègl necessari da luvrar cun forza.» Igl è bagn uscheia tgi mintga cumbat dovra forza. Ples tgi s'angaschan aint igl cumbat, e pi gronda è la schanza da rampurtar la victorgia. Batter pigl rumantsch è betg angal tgossa da scolasts e scolastas u linguists e linguistas, mabagn dad egn e mintgign. Avant 100 onns on en pèromens via igl basigns d'appellar ad egn e mintgign da duvra e tgirar igl rumantsch an amprema lengia sot igl agen tetg. Chel appel starsunga anc adegna tras las valladas rumantschas. Ma nous igl udign, scu tgi para, betg. Pi gugent tgi ans angascher pigl rumantsch, ans angaschansa ancunter l'invasiun d'en rumantsch da standard, igl rumantsch grischn.

Quart act: nov'antschatta

Cun l'iniziativa digl pievel, inoltrada avant passa en onn ed acceptada cleamaintg la stad passada, è igl teater rumantsch survagnia en'ulteriour act. Pigls egn è igl teater gio dadei ena cumegia, pigls oters en drama sainza fegn. An pe dad unear las forzas surmiranas aint igl cumbat per igl rumantsch, ins sparta ellas an treis parteidas, chella per rumantsch grischn

an scola, chella per surmiran an scola e chella tgi s'ampipa digl rumantsch an scola u ansomma.

La decisiun è crudada ed ossa rigia la speranza tgi las forzas possan s'uneir puspe. Gl'è sa musso tgi fiss teoreticamaintg avant mang ena massa forza ed energiea per la tgossa rumantscha. Ossa ègl pero da canalisar chella energiea e da la duvra cun effect positiv.

I dovra novas forzas, forzas giovnas tgi s'angaschan per lour lungatg e chegl betg angal cun discorrer el, mabagn cun s'angascher publicamaintg per el. Las sfidadas per igl rumantsch èn betg sa sminueidas, dasper la smanatscha digl tudestg è la depopolaziun dallas valladas rumantschas en ulteriour prievel urgent. Gl'è impurtant scu anc mai, tgi mintgign e mintgigna s'angascha tenor las sias pussebladas per mantignear igl rumantsch pigls proxims 100 onns.

Act final – suonda (forsa)

Igl act final n'è betg anc scretg. Igl problem è chel tgi mantgan anc igls actours e las actouras. Differentas rollas principalas ston neir occupadas da nov. Ma igls castings* on anfignen ossa betg pudia catar persungas interessadas. Per cass tgi ensatgi da vous fiss interesse u interessada da surpiglier ena rolla principala u secundara, pudez az annunztgier tigl responsabels digl casting. Ena survista da posiziuns avertas, cattez sen la pagina 8. Chellas persungas tgi surpeglian ena rolla, on er la libertad da screiver igl toc da nov. La fegn pò perfign restar averta.

*casting = proceder per tscherner ena persunga per ena rolla da teater u film

Autoura

Pia Plaz lavoura scu schurnalista libra. Ella veiva cun la sia famiglia a Winterthur.

Rumantsch
u tudestg.
Nous ans
tgapign!

QUALITAD VISIBLA.

Igl noss cor batta pigl lenn. Nous realisagn visiuns. Uffer, la firma genuina da construcziun an lenn da Surses.

uffer.swiss

Demarmels

TRANSPORTS SALOUF

- » transports
- » transports pasants
- » lavandareia d'autos
- » diversa gera e material

Telefon 081 684 12 23

Telefax 081 684 21 62

Natel 079 682 43 36

info@detrans.ch

www.detrans.ch

TopShop

Tancadi e shop Casti/Tiefencastel

avert: glindesde – sonda 06.00 – 21.00

dumengia 07.00 – 21.00

Nous ans legragn dalla Vossa viseta!

Societad consum alvra-surses, Enzo Bartolomei ed igl sies team

AGROLA

L'Uniun Rumantscha Grischun Central (URGC)
tgira gl'intschess rumantsch da Surmeir (Surses, Alvra)
e dalla Sotselva (Schons, Tumleatga, Mantogna).

Davante er Vous commembra / commember dall'Uniun Rumantscha Grischun Central

L'intent da l'Uniun Rumantscha Grischun Central è da mantignair e promover igls dus idioms digl sies intschess, lur cultura e lur adiever an scola, an baselgia, an l'administraziun ed an la veta da mintgade. Igls dus idioms èn surmiran e sotsilvan. L'uniun promova er il rumantsch grischun.

L'Uniun Rumantscha Grischun Central è pianavant l'editoura dalla «Revista digl noss Sulom» tgi Vous tignez ainten mang.

Scu mintga uniun è er la URGC dependenta dalle sias commembras e digls sies commembers. Angal cun commembers actius po ella adampleir las sias incumbensas.

Uniun Rumantscha Grischun Central URGC

Veia Cumegn 8
7450 Savognin
administraziun@sulom.ch

ALLA TSCHERTGA D'EN REGAL PER GIOVEN U VIGL?

En abunamaint dalla «Revista digl noss Sulom»
fò plascheir a tots e chegl durant en onn antier.

Dus gedas ad onn (zarcladour e december) tarmattainsa an Voss nom la «Revista digl noss Sulom» alla persunga tgi lez far en plascheir.

Per angal CHF 25.50 incl. porto

Abune anc oz via email: administraziun@sulom.ch
telefon: 081 681 18 08
talun: Revista digl noss Sulom
Veia Cumegn 8
7460 Savognin

DIGL ENGLÉS ANFIGNEN TIGL ISLANDES AN EN BATTERDIGL

da Pia Plaz

La glista da giaveischs davainta adegna pi lunga. Dasper norveges, engles, franzos ed islandes, ò er igl rumantsch catto access ainten la glista da chels lungatgs tgi Sylvia Niederberger less saveir discorrer, liger e screiver. La donna da 37 onns posseda ena gronda fascinaziun per tot las sorts da lungatgs. Divers lungatgs tgi sa cattan sen la sia glista da giaveischs, ò ella gio amprandia a discorrer, liger e per part er a screiver currentamaintg. Oters lungatgs ò ella per mangs d'amprender via

computer u, scu chesta stad, ainten en curs analog. Perveia dallas restricziuns da viager dalla stad passada an teras estras, ò Sylvia Niederberger piglia la caschung d'amprender finalmaintg rumantsch. Ella ò piglia part agl curs da conversaziun tgi Savognin turissem organischescha mintg'onn a Savognin durant las vacanzas da stad. La donna giovna, uriunda dalla Svizra centrala, ò gia anfignen chesta stad nigra relaziun speziala cun Surses u cuagl surmiran. La decisiun d'amprender surmiran, an

Sylvia Niederberger amprenda novs lungatgs igl pi gugent segl li, per exaimpel a Savognin.

pe da puter, vallader, sursilvan u sotsilvan, seia stada, tgi bleras dallas otras regiuns vegian purschia lour curs angal online anstagl segl li. Siva d'aveir stuia luvrar ouras or davant igl computer durant igl lockdown, seia ella sa decideida da visitar percheigl en curs purschia segl li scu chel a Savognin ed igl cumbinar gist cun la sia sagonda passiu – igl viagier.

C'est le ton qui fait la musique

Durant tgi Sylvia Niederberger rachinta tot chegl tschantainsa ainten en café a Winterthur. Chegl è igl mar-tegea, noua tg'ella veiva e lavoura. Gl'è nigna sorpresa tgi er ainten la veta professiunala da Sylvia Niederberger èn lungatgs aint igl center. Ella lavoura numnadamaintg scu scolasta alla scola da club dalla Migros, noua tg'ella instruescha engles, franzos e norveges. Pinavant instruescha ella er anc students digl center da furmazion per tecnica Frauenfeld an engles tecnic. Uriund veva Sylvia Niederberger frequento igl seminari scolastic a Rickenbach sper Sviz. Durant chel taimp ò ella pudia perfecziunar igls dus lungatgs engles e franzos. Pi tard, all'univeristad a Turitg, ò ella er anc perfecziuno igl norveges. Chel lungatg stat spezialmaintg a cor a Sylvia Niederberger e chegl per muteivs famigliars. Ma la donna cugls tgavels bregns ed ena bucca tgi para adegna d'aveir pront en surreir, sa decida betg angal per muteivs practics per en lungatg, savens è igl tung d'en lungatg chegl tgi carmala ella d'igl amprender. La locuzion franzosa «c'est le ton qui fait la musica» pò Sylvia Niederberger confirmar.

Graztga a Carigiet am- prandia rumantsch

Igl rumantsch e la sia melodia on fascino ella dall'antschatta davent, ma

betg angal igl tung ò plaschia ad ella, er la cultura ed igl fatg d'esser egn digls quatter lungatgs naziunals e chegl anc igl pi pitschen. Sylvia Niederberger è fitg averta per tot igls lungatgs. Ella conceda pero tgi lungatgs da minoritads la cudezzan spezialmaintg. Durant la viseta dad en'exposiziun davart Alois Carigiet ò ella santia l'amprema geda rumantsch — e savia tgi chel lungatg totga sen la sia glista da giaveischs. Igl rumantsch ò pero betg fatg simpel ad ella. Cun tschintg idioms ed ena massa verbs irregulars e fonems, scu «tg / tsch, gn/ng u gl», pò igl rumantsch esser scuraschont per l'egn u l'oter. Graztga all'abiltad da discorrer anc oters lungatgs lategns scu igl franzos, ò Sylvia Niederberger pudia profitar en tant dalla grammatica da chels e gia manc fadeia cugls taimps grammaticals. Chegl tgi angravegia igl amprender rumantsch seia dantant la mancanza da material da lectura u material auditiv.

Chel problem ò ella betg gia tigl proxim lungatg tg'ella ò piglia an meira — igl polac. La scolasta da lungatg veva planiso da piglier part ad ena conferenza da lungatgs an Pologna. Per pudeir communitgier cun la gliout an lour lungatg matern, ò ella scumanzo d'amprender polac. Igl muteiv per amprender en lungatg è oramai betg adegna igl madem, magari decida igl tung, magari la necessitad per pudeir viagier ainten chella tera. Schi Sylvia Niederberger sa decida pero d'amprender en lungatg, alloura less ella igl saveir discorrer, ligger e screiver.

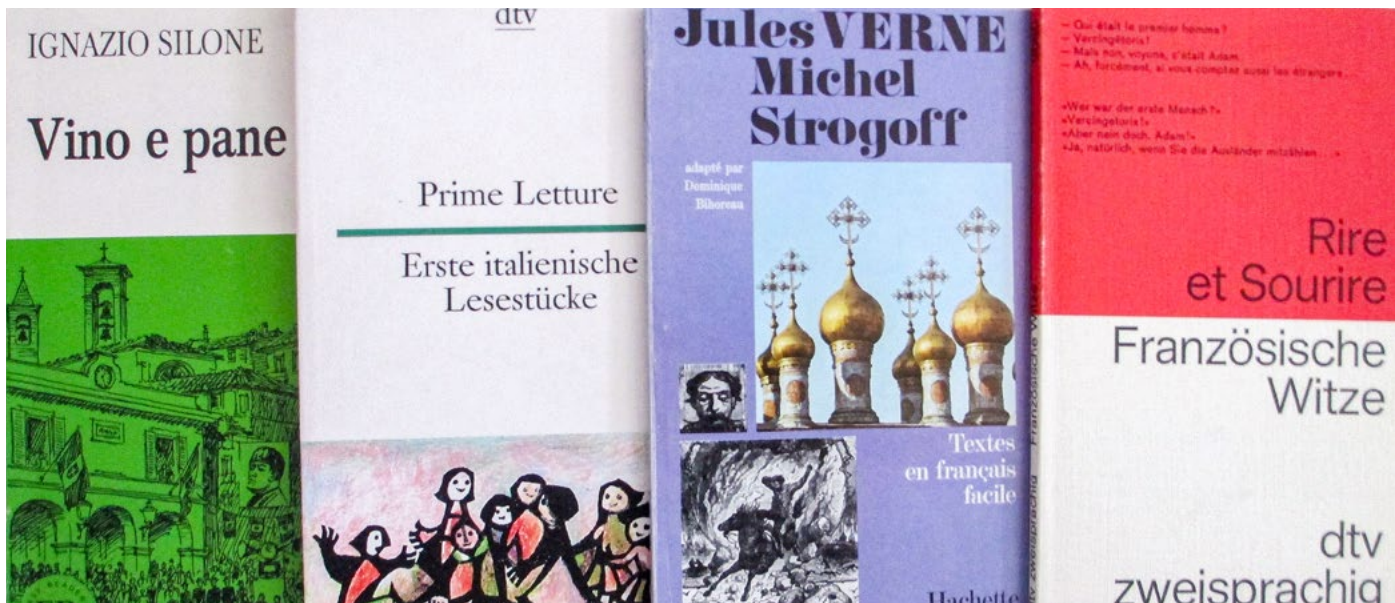
Tigneir an salv

L'egn u l'oter da nous ò gio fadeia d'amprender en singul lungatg ester e siva en tant onns, sainza igl duvra regularmaintg, croda'l savens an amblidanza. Er Sylvia Niederberger stò star attenta da betg perder igl feil. Ella mantigna igls lungatgs amprandias cun

liger regularmaintg codeschs an chels lungatgs, tadlar podcasts (emissiuins, istorgias etc. via internet) e cun sa participar a gruppas da conversaziun, pigl solit an chatrooms (stanzas digitalas agl internet). Igl matg veva la donna giovna planiso da piglier part per l'amprema geda ad ena conferenza da lungatgs. Cunchegl tgi chella è neida spustada dalla Pologna aint igl mond digital, ò ella amprandia a canoscher blera gliout ed è neida a saveir uscheia d'ulteriouras conferenzas, er numnadas gatherings. Tgi tot chels inscuters vignan manos perveia da corona an furma virtuala vegia dantant er avantatgs, manegia Sylvia Niederberger, uscheia possan er sa participar persungas, tgi vessan schiglio betg la peda u igls daners per eir a talas conferenzas internaziunals.

La glista na fetta mai

Durant chels inscuters cun persungas da tot igl mond, vign Sylvia Niederberger er adegna puspe an contact cun oters lungatgs. Graztga agl sies scazi da lungatgs amprenda ella pi spert novs lungatgs parantos. Difficultous seigl d'amprender lungatgs digl orient, chels mantgan anc aint igl sies repertori. Per exaimpel fiss igl nepales anc sen la sia glista da giaveischs. Ma per antant sa concentrescha ella segl islandes tgi è surtot ena sfidada perveia dalla pronunztga. U savessas Vous scu tg'ins pronunztga correctamaintg igl vulcan islandes tgi veva caschuno en caos aint igl traffic d'aviazion cun la sia erupziun igl mars 2010? Scretg vign el suandontamaintg «Eyjafjallajökull». Per Sylvia Niederberger èn talas sfidas en deletg. Ed uscheia niro er la sia glista da giaveischs per lungatgs mai a fittar.

EXPERIENTSCHAS CUN AMPRENDER LUNGATGS

da Linard Candreia

Amprender an general e lungatgs an spezial savess esser scu da sa nudar an-cunter igl current. Ena detga pac optimistica. Ia va en'otra filosofia. Igl è dad aveir gugent igls bustabs e far tarmagls cun els ed uscheia davainta igl process d'amprender en act creativ e tottanegna vo bler automaticamaintg. Cun far vign igl plascheir. I suondan en pêr experientschas, fatgas igls davos decennis scu scolar e scolast.

La bilinguitad facilitescha

Nous Rumantschs ischan bilings. Ed uscheia vainsa duple portas avertas. Schi la bilinguitad vign practitgeida e tgirada bagn, amprandainsa mintga ulteriour lungatg pi spert tgi monolings.

La bilinguitad è duple tgi angal «bi» (dus), igl è «dus plus». La bilinguitad facilitescha, sch'ins vot duple. Lungatgs neolategns èn las nossas soras ed igls noss frars.

Duvrar sinergieas

Biagier sen fundamaints gio avant mang promova nova saveida. Concret: Sch'ia saint per l'amprem'eda an Italgia igl pled «d'accordo» u an Frantscha «d'accord», alloura am vign andamaint immediat la versiun rumantscha «d'accord» e betg chella tudestga «einverstanden». Igl è da far punts schi savens scu pussebel e duvrar sinergieas er an tgossas da lungatg. Pertge amprender tot da nov, schi ensatge è gio avant mang?

← *Litteratura facila e divertenta fò nescher bungs sentimaints.*

Lungatgs esters am- prender agl ester

Amprerder lungatgs esters an scola dat ena buna basa per cuntinuar. La moda la pi effziainta è da far curs lò, noua tg'igl lungatg vign practitgia, oramai agl ester u «sul posto». Ia ma regord anc bagn digls curs intensiv ad Avignon (1982), durant igl taimp da studi a Fribourg. Sa concentrar en meis quasi angal segl lungatg e las sias fatschettas multifaras fon nescher gronds progress an terma d'en curt taimp. Lungatg è daple tgi ensatge tecnic e strèt, igl è er cultura.

Mussar ve segl nez

Igl carstgang è ena createira tgi duess amprerder ena veta antiera. Betg tot igl interessescha e perchegl seleziunescha el. Ena dumonda centrala tar la schelta è: Tge porta chel u l'oter lungatg a me? Schi la rasposta n'è a prema vista betg schi clera, savess ena sagonda rasposta esser: Ins so mai, tge tgi la veta porta pi bod u pi tard. U ins rasponda pragmatic. Per exaimpel: La Svizra è pitschna, pero fitg bela. Aveir en'idea digls quatter lungatgs naziunals pussibilitescha novs access ed anritgescha la nossa veta.

Mutivaziun, mutivaziun, mutivaziun

Cun tot chegl tg'ins amprenda, all'antschatta stat la mutivaziun. Ella è betg tot, ma fitg bler. Igls autodidacts èn igl migler exaimpel tgi bler è pussebel cun la buna viglia e l'atgna forza da leir ensatge daple. Schi rigia an scola ed aint igl mintgade la cultura da sbagls exagerada, so chella mazzar la mutivaziun. La scola duess dar curasch. Pi gugent ludar, scu tg'igls Taliangs fon savens, an dumondas da lungatg tgi mussar ve sen sbagls. Chegl stò esser la dretga devisa: «Parli benissimo italiano.»

Amprerder cun ageid da canzungs

Avant enqualtgi onns, vaia dastgea surpiglier ena classa tgi veva an general pac plascheir digl franzos. Tge far? Ia va mido tactica ed antschet a cantar canzungs. La grammatica ed igl plan d'instrucziun eran per en taimpet secundars. La mutivaziun è carscheida cotras fitg. En'antieroura scolara am veva detg pi tard cun luschezza: «Pi bod pansava adegna tg'ia saptga nign franzos, ma oz sunga egna dallas miglras.»

«Übung macht den Meister»

Amprerder lungatgs monta betg angal sa santeir sen en bagn da ponis. Igl è strantga lavour. Igls Tudestgs deian an chel connex cun raschung «Übung macht den Meister» u «Ohne Fleiss kein Preis». Igl è mattagn er da consultar vocabularis. Igl mond digital ans geida cò fitg. Ia consultesch savens an connex cuagl rumantsch igl Pledari grond tgi ans fò zont bungs sarvetschs.

La litteratura geida

Alla stazione di Amburgo, una mattina di maggio. «Ciao Hans, come va? » — «Bene grazie, sto partendo.» — «Vedo. Dove vai ?» — «Vado in Italia, a Napoli». — «A Napoli ?» — «Sì, voglio imparare l'italiano.»* Igl plascheir da dastgeir liger per l'amprem'eda en codeschet taliang e tgapeir la gronda

part, so far nescher bungs sentimaints ed augmainta la mutivaziun da cuntinuar. Ia ma regord anc bagn d'en sentimaint sumigliaint agl seminari scolastic cun liger «La femme du boulanger» da Marcel Pagnol.

Lungatgs veivan

Lungatgs èn colliias per egn e mintgign cun sentimaints. Las metodas scu rivar alla fegnameira d'igls duvrrar èn multifaras. Las pussebladads da cumbinar bustabs canoschan nigns cunfegns. Lungatgs veivan.

Concluder viglia cun en proverbii sicilian: «Un populu diventa poveri e servu, quannu i paroli non figghianu paroli e si mancianu tra d'iddi.» (En pievel davainta pover e sclav, cura tgi parolas na stgaffesch nignas otras ple e sa maglian se l'egna l'otra.)

*funtanga: Mafia, amore & polizia, Italiano facile, ALMA EDIZIONI Firenze

Autour

Linard Candreia (1957*) autour e deuto da Basilea-campagna, è sto 38 onns scolast, oravantot da lungatgs ed istorgia.

AN TERAPIA

da Dominique Caglia Dosch

«Signour Grimantsch! Am fò plascheir. Ia sung Silvio Cola.» Grimantsch dat igl mang filigran a Cola.

«Allegra, fa plaschair.» La sia vouch ferma amplanescha igl salv.

«Per plascheir, pigle plaz.» Cola mossa sen la pultrunga dasper igl sies pult.

Sen lungas tgommas ballucontas vo Grimantsch vers la pultrunga e sa tschainta. Igl sies peis fò givlar la pultrunga ed igl sies buttatsch stenda la sia tgameisch'alva. Grimantsch peglia en faziell or da cassatga digl sies vistgia elegant e siainta la sia blotta. Cola sa tschainta visavi e metta igls mangs an crousch surrient.

«Signour Grimantsch, tge Az magna tar me?»

«Jau hai mal il venter.» En'avagna trembla davos la taimpra dretga da Grimantsch.

«Gio pi dei?» Cola fò ena notiztga cun

en'igleida seriosa.

«Dapi ils 24 da fanadur!»

«Chegl è gio en taimp...»

«Gea.»

«E fò'l constantamaintg madem mal?»

Grimantsch ponderescha. «Dapi ils 27 d'avust èsi vegni mender...» Cola noda er chell'infurmaziun.

Cò rachinta Grimantsch an en cun-tign: «Il venter m'ha anc mai fatg problems. Jau aveva bain mal la bratscha, ils mauns, las chommas, ils pais ed il chau, ma jau n'aveva anc mai mal il venter!»

«Ischas Vous gio sto tigl medi?»

«Geabain», schema Grimantsch, «el ha manegia ch'i saja psicosomatic.» Tigl pled psicosomatic rodla'l igls igls.

«Hmhm... E vez Vous en'ideia, pertge

tg'igl medi vign a chella conclusiun?»

«El manegia ch'i saja il stress, ma...» Grimantsch sfrouscha igls sies mangs e targigna. Cola spetga cun en'igleida quieta.

Cò dei Grimantsch plagn persvasiun: «Jau n'hai nagin stress! Jau hai grond plaschair da la lavor.»

«Tge luvrez Vous?»

«Jau fatsch punts.»

«Punts?»

«Geabain, punts.»

«Alloura ischas Vous en architect?»

Grimantsch scassa spert la testa tgi la sia cravatta striflada trembla. «Na, na! Jau scriv leschas, fegls uffizials dal chantun e da la federaziun, carnets da votaziun, novitads da la gasetta e dal radio, fatsch translaziuns ed inventesch novs plets...!»

Cola teira se las survantscheglias.
«Chegl tunga betg da paca labour...»

«Jau sun gea in um serius!»

Cola dat en toss e cuntinuescha: «E tge faschez Vous durant igl taimp liber?»

«Temp liber?»

«Igl taimp tgi luvrez betg...?»

Grimantsch ponderescha. «Jau post pizzas... Fatsch ora cun il fier mias chamischas... A gea, e tranteren guard jau ballape!» Igl da Grimantsch sbrenzlan.

«Vurdez er cun ameis?»

«Amis?»

«Az antupez er tranteraint cun ameis, paraints...?»

«Jau n'hai betg propi parents.»

Cola varda cun en'igleida deploronta.
«Chegl am displai. Danonder rivez?»

«Da Turitg.»

Cola surrei. «E da noua vez las rieischs rumantschas?»

«Mes chau vegn da la Surselva, mias chommas da l'Engiadina bassa, mia bratscha da l'Engiadina auta, mes mauns e pais da la Sutselva,...» Grimantsch suspeira profundamaintg.
«... e mes venter dal Surmeir...»

Cola tschigna en pèr gedas. «Stgise, scu managez chegl?»

Grimantsch stenda igl sies bratsch musculous, uscheia tgi la mongia sglischa anavos. Ossa èn visiblas cusadeiras anturn las tganvelas fegnas. «Jau sun vegni cusì ensemen. Signur Ferrer barmier ha creà mai en in biro da Turitg.» Cola fixescha en amenign la cusadeira, tussigna e varda las sias notiztgas.

«Pero anavos tigl contacts socials...

Cun tgi vez contact igl mintgade?»

«Cun mias tschintg scheffas: Adina Confedi, Grischia Stambuoch, Lia Mantscha, Erterina Sguard e Novi Funmedi.»

«Er dasper igl taimp da labour?»

Grimantsch varda irritato. «Igl è adina temp da lavur!»

Cola scrivlitescha ensatge. «E schiglio? Enqualtgi collega?»

Grimantsch scassa la sia gronda testa.
«Jau sun gugent sulet.»

«Pertge chegl?»

Grimantsch varda igls sies lungs calzers neirs glischonts e tai en'urela. Cola spetga paztgaintamaintg.

Alla finala dei Grimantsch: «Perquai che nagin n'ha gugent mai...»

«Pertge ischas da chell'opiniun tgi nign Az vegia gugent?»

Grimantsch dat en schem. «Pervi da las votaziuns...»

«Las votaziuns? Vez Vous candido ensanouas?»

«Hm... Na, betg propi. Quai han fatg auters per mai. Igl è ina lung'istorgia...»

«E dallas votaziuns erigl unanimamaintg cunter Vous?»

«Na, quai betg.»

«An chel cass ò bagn enqualtgign en bung meini da Vous...?»

«Gea, singuls.» Grimantsch varda trest. «Quels ch'acceptan mai sco che jau sun...»

Cola tigna igl culli cunter igls lefs. «E cugls adherents vez nign contact?»

«Mo a scrit...» Fitg da bass agiunta

Grimantsch: «Jau na vegn betg gugent tranter la gliud...»

«Pertge betg?»

«Quai ma fa tut gnervus!»

«Savez descreiver chegl pi precisamaintg?»

«Lura hai jau erupziuns da suaditsch ed aud mamez a discurre! E quai ma fa balbegiar...»

Cola fò furiousamaintg notiztgas e Grimantsch igl observa. Cura tgi Cola dolza puspe la testa, dumonda'l: «Avais gia ina diagnosa?»

Cola scassa la testa. «Chegl na vo betg schi spert. Ia faschess pi tard gugent anc en questunari, avant tg'ia sa deir pi precisamaintg...»

«Ma tge supponis Vus?»

«Chegl na saia betg deir gio ossa.»

Grimantsch sa storscha anavant e branca igl bratsch da Cola. «Per plaschair! Jau vi savair! Quel mal il venter è in-supportabel!» El varda ferventamaintg.
«Jau vi finalmain scleriment!»

Cola spetga en mument. Finalmaintg tradescha'l: «Forsa sa tractigl d'en trauma perinatal. U i pudess er eir an direcziun d'ena fobia sociala. La terapia fiss sumiglianta.»

Grimantsch davainta sblatg. «Ina... fobia?»

«Vous evitez mintga contact direct cun la gliout... Schi Az antupessas cun ensatge, tge sentimaint vessas?»

Grimantsch esitescha. «Tema», scuti-gna'l.

Cola dei cun vusch quietonta: «Ma betg Az fasche chitos, la fobia sociala savess neir tractada bagn.»

«È ella curabla?»

Cola dat digl tgea. «Ea, ella fiss curabla. Ma per chegl stuessas Vous neir tranter la gliout. Schi sa tracta propi d'ena fobia sociala, antschavessan nous cun singuls exerchezis da contact...»

«Nua?»

«Per exaimpel a Casti?»

Grimantsch igl fixescha. «A Casti? En Surmeir...!»

«Angal pass per pass. Ia faschess betg ena terapia d'exposiziun cun Vous, mabagn ena graduala.» Cola fò ena curta pòssa. «Ed ia crei, tgi pudessans uscheia er tractar igl Voss mal agl vainter a lunga vista...»

Grimantsch è dealung silenzious, anfignen tg'el dat digl tgea. «Sche Vus manegiais...»

«Ischas Vous pront da neir an tractamaint tar me? Vot deir nous faschessan ena diagnosa pi precisa ed ena planisaziun d'ena terapia da cumportamaint.»

«Gea.»

Cola varda cuntaint e peglia notiers en formular. «Alloura vessa gugent las Vossas persunalias. Tge è igl Voss prenom?»

Grimantsch sa drezza adretgse. «Ruschun. Jau sun Ruschun Grimantsch.»

Prolog dall'istorgia curta anc nunpublitgeida cugl tetel:

«Ruschun Grimantsch e Misurana - ⁱⁿEn' istorgia per grond e pitschen»

Autoura

Dominique Caglia Dosch (*1995) è carscheida se a Tinizong ed ò stibgia psicologia, pedagogia e rumantsch a Friburg. A partair digl 2019 è ella collaboratoura scientifica digl ressort da plurilinguitad alla Scola ota da pedagogia digl Grischun. Igl 2013 è cumparia igl sies roman da fantascheia Sindoria.

arpagaus

Voss scrinari a Savognin

Maschinas agricolas e tecnica agrara
Construcziuns e lavours da metal

SONDER SA

Plaz 1
CH-7458 Mon
Tel.: +41 81 681 17 55
info@sonder-sa.ch

Albulastrasse 144
CH-7473 Alvaneu-Bad
Tel.: +41 81 404 14 14
alvaneu@sonder-sa.ch

WWW.SONDER-SA.CH

VETA NOVA

da Romeo Wasescha

Zuppo bagnet
 anmez l`omgera
 dascous quiet
 bagn schurmagea

Veta nova nescha
 an mond da prescha
 lour muvimaint
 fò betg cuntaint

Ma gl`animal
 schi pitschen, fegn,
 fò front a tal
 digl ambiaint è degn

Bandunga spert
 l`omgera - tgigna
 attent, alert
 sies zap retigna

E corra, saglia bod
 sur prada, tras igl gôt

Amprenda spert
 tgi sia veta
 è trotg ert
 perche gl marena
 gl`animal igl noss respect
 betg lescha da suspect
 e da profit pansar

Carstgang - nateira - anganar!

© Romeo Wasescha

Dialects d'Alvaschagn anfignen Vaz

Angiavign da premi

Quant bagn sast te disfrantzter igls dialects rumantschs tgi vignan discurreias ainten las differentas vischnancas digl Grischun central? Tar chest angiavign post te metter la tia saveida all'amprova.

1 Avant blers ans i dava chi ena rotschada mattas viglias, ea, tantas par scupar al diavel. Ma scu bagn fér da las fér or dals pais? La séra da son Giom Battista ènan nidas ansèmel tottas pi giuvnettas par tégner cunsagl, an tge maniera nir liber da chella riztga viglia, partge tgi chistas carognas veivan adegna ansatge da murmagneir a crititgeir cunter las giuvnettas.

2 Quigl e i uschèia: tschèl sé véa mulo igl farschègl a saun i aintan iart par far rugheal cun quel ttagliom. Ma bain all'antschatta véa sbaglio cun dar la fròida sin la ttaglia a vé schлаго ainten igl mang saniester. Ma par cléz betg aintan il dréz. Uschèia véa tuttòina savi cuntinuar andrèz cun la lavaur.

3 Aglmanc tschient coulas, a chègl da fier, èn rucladas giu per stgiela, ed i fageva en clingacling enpo scu coura tgi totgan igls senns pin. A chegl è ia usche di, prest anfignen tgi gl'ò antschiè a far da brign e néir seira.

4 «Lior aint il god égl fia!» a l aMaroia sbrisi sco ina stóarna par las vòias antóarn. «Aschi néua ardi?» an dumando las femnas curróidas sin eschs a faneastras. Schon róiva il Toni pintg, schiglió in vair planori, tot a tgatsch dalla streglia siu, sin tgó schon il tschaco da pumpiers, ma sói tot davaunt davos, a sin spadla badegl a zapéun, tg'el veva mèanc amblido da pèar cun el.

5 Ad ia turn a decr: tge curiucs d'en pucr tgi chégl è, - egn tgi sfartagliacun la sicr la si bela secv par far ordlonder lagna da metter fi an pigna! Ossa sche a nocs, schi chégl n'è betg da baricr ad ecr se par las parecs!

6 Caura tgi lez cucu d'en giauen famigl ò rot giu igl pi beal battaun, è la fantschèala digl Peader gnèida vilada, ò piglio la scaua a li do bi giu pigl tgo, a chègl cun freidas pir tgi schi chèlla nara vess da sturnèir lez louf tgi ò maglio la matta dalla tgapetscha cotschna.

7 In'ieda è in peur i a got. Là è'l scliviglio sin in pegn par far schèu roma. El saveva sin in détsch romatsch, ma razgieva quel davains el. Quà ròivan trais prears, ad oin da quels a schétsch: «Toi, beun omet, scha toi rezgias anavant uschoia, scha das schu dil pegn.» Tot vilo a iglom clamo schu da chissoi: «Aint an got sona gièu pi diso tga vèus a mi lèsch not cumandar, sco tga vé da far quigl! A basta!»

8 Mo rivànd se par quella gianda, veia astg'ign strusch gir, od'el egna canereta gnànt or da que pro; varda veiadaint a veza gnànt egn tarment schumari tut an alv cun fiac agn buca. Gl'amprem mumaint gli va'gl egna schnavur tras a tras. Mo dalunga sa quietesch'el. El tratga: «Prender igl mieus fest, dustar sadosti, segi tge c'igl vigli. Fugir â aint nuta.» Mo varda, igl spért savolva a turn'anaint.

9 L'antiara zuanerna ven zo par vischnancha cun en bial bogvun. «Garda Zuchin! Keco è kuess franch igl tes bogv!» «Mo ti, schmazaros furbazs! Ev less bi savègr scu cha kels melspirtos an faz da river ent igl mès uégl, anoua ch'ev vègva sarro cun duas réjals ad angutto zo la fnera. I nu po assar otar scu ch'en fess sto zuppo ent an uégl u ent igl zòn da régd.

10 Egn giuven cugl num Gion Dafett mava tra'gl gòld da Proda- vos sei a Crusen par paschantar la biestga. Igl eara schon notg a la gliegna eara beala plagna. Cun egn'eada â'l udieu tut datier igl viers d'egna vualp. El e ieu ve là ad â vieu ca la vualp eara rantada ved'egn suiet. La vualp vurdava sen el cun ils trulis. El â prieu palputgieu par ella a tagliu giou la corda. Sen quegl â la vualp do egn peer sagls da leghermaint ad e ida par sias veias.

Tarmetta igl pled da soluziun all'adressa
concorrenza@sulom.ch

e gudogna en abunamaint gratuit dalla
Revista digl noss Sulom 2021.

PLED DA SOLUZIUN

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

← .....

*Beiva cun la baselgia catolica ed igl santieri (sanester)
e la baselgia reformada anmez vischnanca (dretg).*

Il Biviano – daple tgi angal en dialect local

da Romano Plaz

Bivio, an rumantsch surmiran Beiva, è la vischnanca agl spartaveias ed agl pe digls Pass digl Gelgia e digl Set. Dus pass da vigl annò fitg impurtants pigl transit da marcanzaia e pigls passants digl nord e digl sid. Uscheia era Beiva betg isolo, ed ò percheigl tignia e tgiro atgnadads culturalas. Agls Bivians ègl reuschia da tgiar sur tschentanners, tiers la migraziun digls lungatgs vischinants, taliang e rumantsch, en agen lungatg, numno igl biviano.

Beiva era an possess da grondas pastgiras e cotras carmalo notiers da vigl annò ò Beiva er locatoris tgi eran alla tschertga da pavel per lour biestga. Rivos èn surtot igls vaschigns dalla vart digl sid, numnadamaintg or dallas valladas bergagliottas e la Val Chiavenna. Els on purto cun els igl taliang. En'amprema colonisaziun, succedeida igl 14/15avel tschentaner, ò influenzo per part er la reforma a Beiva e promovia cun chella igl lungatg taliang scu lungatg da scritgira pigl adie-

ver an scola, baselgia ed uffezis. Beiva era igl sulet cumeegn confessiunal paritetic e pluriling an Surses.

Igl pitschen domber d'abitants ò pero impedia ena zavrada sociala dalla populaziun. Cotras eran igls abitants sfurzios da sa cunvignair ad en lungatg da comunicaziun communabel tgi era per tots tgapibel, uscheia è sa cristalliso igl lungatg local, igl biviano.

Igl biviano ò survagnia ena posiziun allionta e sarvia scu punt tranter igls idioms vischinants. Bergagliots cun lour patria taliang ed igls Surmirans, numnos igls Gulangs da verva rumantscha, on fadeia da s'ancleir, igl biviano n'è er betg da colliier cun igl lungatg sursilvan u igl engiadinais. Igl biviano è local, porta pero alla plurilinguitad digls vaschigns da Beiva en grond avantatg.

Igl onn 1631 vivevan a Beiva: 94 rumantschs (67 catolics e 27 protestants), vetiers eran anc 100 esters, numnos Bergagliotti da lungatg taliang. Anfignen tar la cunterrefurma funcziunava la convivenza tranter igls domicilias an vischnanca bagn. Siva digl mez digl 17avel tschentaner, siva dalla cunterrefurma eran lètgs da confessiuns masdadas strousch ple existentas. Igls refurmos sa liivan pitost cun igls Bergagliots ed uscheia cun igl taliang, igls catolics sa liivan agls abitants rumantschs digl Surses. Chegl tgi ò alloura mano savens a dispetas existenzialas.

Igls Bergagliots tgi eran sa collocos sen las curts vischinantas eran pi pac interessos dad assimilar linguisticamaintg, cuntrari da tals tgi eran sa domiciliias directamaintg an vischnanca.

Ena sagonda onda da migraziun ò gia li all'antschatta digl 20avel tschentaner. Digls migrants catolics taliangs or dalla Val Chiavenna, vevan angal pacas famiglias banduno la patria talianga siva tg'igls cunfegns eran nias saros perveia dall'amprema ghera mundiala. Cuntrari on Bergagliots, mademamaintg da lungatg taliang, profito dalla lavour segls bagn purils bivians. Surtot famiglias dalla regiun èn s'installadas a Beiva ed on purto igl agen patua bergagliot. Chellas famiglias eran da cattar igls amprens onns pitost scu staschuniers durant igl taimp da stad sen igls bagn vischinants. Causa da chella distanza dalla vischnanca èn chellas famiglias betg s'assimiladas schi ferm cun la cultura ed igl lungatg digls indigens, igls Bivians. Cun igls turists ed igls luvrants digl plazzal per igl nov lai da farmada da Murmarera, ò igl tudestg piglia dimora a Beiva.

Maridaglias plurilingas on furmo e do igl colorit dalla situaziun odierna. Ins santiva igls onns 1940-50 anc savens igl lungatg da Beiva scu lungatg digl mintgade tranter igls abitants. Igl biviano, scu lungatg da famiglia, è oz strousch ple da cattar. Igl lungatg genuin vign oz discurria angal ple d'ena bunga tozza Bivians.

Curt avant la fusiun digl cumeagn da Beiva tar igl cumeagn Surses, ò igl lungatg taliang pers la sia muntada exclusiva. An scola primara niva gio promovia dasper igl taliang an furma moderada igl tudestg ainten las classas bassas. Causa dad aver eligia mastrals da lungatg tudestg, èn er las discussiuns neidas promoveidas an disfavour digl usito taliang ed uscheia alla finala manadas an tudestg, mademamaintg er igl protocol correspondent. Ainten la scola fusiunada da Surses, ò igl concept da scola previa 4 ouras d'instrucziun talianga. Igls unfants da scoletta da Beiva survignan en de l'emda instrucziun da taliang a Beiva.

Igl biviano era ed è adegna sto en lungatg discurria. Igl biviano n'è ni bargagliot, engiadinais, puter ni gulang (Surses). El è e resta ena perla custevla.

Info:

An biviano existan angal dus publicaziuns, talas èn neidas promoveidas e scretgas digl anteriour scolast **Rodolfo Lanz** (1854-27) da Beiva. Sper igl lungatg è Rudolf Lanz er s'interessu per la politica. Digl 1901 anfignen igl 1905 è el sto president circuital. Essend refurmo, n'ò el betg surpiglia igl mandat pigl cunsegl grond, tgi tutgiva da chel taimp alla part catolica.

Egna dallas pi ancunaschaintas poesias da Rudolf Lanz è «Al cant dal cük» (Igl cant digl cot).

Al cant dal cük

A Stalvéder taimp avant
Ögn badéva söls ütgeß,
Sön al sgól e sön al cant
Per savair schi niss d'is bêls,
Aint al märz duman e saira
Schi purtessan prümavaira.

Ögn co Baiva 'veva prest
No scuè al si clavè;
'Dua mai piér al rest
Anc dal faign ci'l vess manchè ?
L'ültim märz uschi'l panséva,
'Tant an stalla tot baschléva.

A Stalvéder 'veva faign
Bundianza al noss omett;
Co's decida o mel o baign
Quel da Baiva d'ir dirett
Fegn ligió pel supplitgé
Da'l der faign cun baign pagér. [...]

L'antiera poesia è publitgeida ainten igl codesch «Il Biviano - Poesias. Diversas sur fats leggendiarics ed istorics e memorias e raquints istorics an Prosa an Rumantsch da Baiva», edeida igl onn 1887.

Autour

Romano Plaz, (*1941) rimna cun passiu fotografias viglias ed ò grond interess per l'istorgia locala. El veiva a Savognin. Durant la sia unfanza ò el passanto blier taimp a Beiva tar la sia parantella. La mamma Alma Plaz-Grisch era uriund da Beiva.

MINIPURTRETS

da Cornelia Candreia

Igl lungatg è bagn ensatge digl pi impurtant an famiglia. El procura la comunicaziun tranter bab, mamma e lour unfants. Pero ò dei betg mintga famiglia an nossas valladas igl madem lungatg-mamma a tgesa. Portughes, appenzelles u slovac èn angal treis digls differents lungatgs tgi vignan discurras an nossas familias indigenas. Chegl demossa quant spert e simpel tgi unfants pon crescer se biling, triling u schizont quadriling.

FAMIGLIA PINTO DA LANTSCH – LUNGATG MAMMA È PORTUGHES

La famiglia Pinto cun la mamma Patricia ed igl bab Vitor Manuel cun igls sies unfants Rafael (15), Margarida (9) e Lucas (22 meis)

Tge lungatg discurrez vusoters a tgesa an famiglia?

Igl noss lungatg da famiglia è portughes. Nous lagn baitar cun igls noss unfants igl noss lungatg matern, uscheia tgi els son er ruschanar portughes cun lour tats e tattas. Ma magari discorran igls unfats tranter els er rumantsch u schizont tudestg.

Tge veia az ò mano aint igl territori rumantsch e quant dei stez gio a cò?

Nous abitagn gio 9 onns an Val

Alvra. Scaso a Lantsch ischans or digl muteiv tgi è chiet e las tgesas èn entant er bungmartgedas. All'antschatta vainsa betg savia tg'i vign discurre rumantsch a Lantsch. Pero è igl rumantsch fitg simpel per nous cun glianga portughesa ed igls unfants igl on amprandia fitg spert.

Quant stretga è la relaziun cun la patria digl voss lungatg matern?

La cultura portughesa vainsa franc tignia an famiglia e lagn an mintga cass dar anavant ella agls noss un-

fants. Uscheia è la relaziun cun la patria adegna fitg stretga.

Tge rolla gioia igl rumantsch an vossa veta digl mintgade?

Igl rumantsch è an nosa famiglia fitg impurtant, percheigl tg'igls unfants on amprandia fitg spert chel lungatg ester ed igl discorran ossa er tranter els e cun lour ameis.

FAMIGLIA HEFTI DA SAVOGNIN – LUNGATG MAMMA È APPENZELLES

Tge lungatg discurriz vosoters a tgesa an famiglia?

Nous discurrign tudestg svizzer – tudestg appenzelles migler detg.

Tge veia az ò mano aint igl territori rumantsch e quant dei stez gio a cò?

Avant otg onns e mez ischan nous nias a star a Savognin. Urs leva ena nova sfida an sies mastier scu legnamer e cunchgl tgi Kathrin leva gio adegna abitar aint igl Grischun ègl sa do tgi el ò catto la sia nova piazza tar la firma Uffer AG .

Quant stretga è la relaziun cun la patria digl voss lungatg matern?

La relaziun cun igl Appenzell è fitg gronda cunchegl tgi la nosa antiera parantella abitescha a lò. Er igls padregns e las madretschas digls unfants ed igls noss miglers ameis

stattan aint igl Appenzell.

Tge rolla gioia igl rumantsch an vossa veta digl mintgade?

Igl rumantsch gioia ena gronda rolla aint igl noss mintgade. Schi Jaël e Ciril fon tarmagls cun lour cumarats u cumarattas discorran els adegna rumantsch. Els on er la grond part digls pensums an rumantsch. La mamma sto alloura chi e lo gidar e po ranfrastger chegl tgi ella ò amprandia aint igl curs. E sch'igl bab è betg a tgesa, discorran igls noss unfants rumantsch cun la mamma, uschia tgi ella po trenar anc pi ferm igl lungatg a bucca. Dad amprender rumantsch è sto per nous fitg impurtant perchegl tgi è fitg central per l'integraziun a cò an vischnanca e Surses è nia tar la nosa patria. Tiers chegl ègl er en lungatg fitg bel.

La famiglia Hefti cun la mamma Kathrin ed igl bab Urs cun igls sies unfants Jaël (10) e Ciril (7)

FAMIGLIA SAMEC DA TINIZONG – LUNGATG MAMMA È SLOVAC

Tge lungatg discurriz vosoters a tgesa an famiglia?

Nous baitagn slovac e per part er tudestg, magari schizont tudestg svizzer. Ossa, tgi la nosa mat-tatscha vo a scoligna, vainsa er gio amprandia en pèr plets rumantschs e cantagn canzungs an rumantsch.

Tge veia az ò mano aint igl territori rumantsch e quant dei stez gio a cò?

Mido domicil dalla Bassa an Surses vainsa ord muteivs dalla lavour. Martin ò antschet avant 1 onn e mez a luvrar ainten la gastronomieia.

Quant stretga è la relaziun cun la patria digl voss lungatg matern?

La relaziun cun la Slovachia è fitg stretga. Nous visitagn nosa patria fitg savens e vagh er bieras visetas slovacas tar nous an Surses.

Tge rolla gioia igl rumantsch an vossa veta digl mintgade?

Igl rumantsch vign per nous adegna pi impurtant, perchegl tgi la nosa feglia amprenda chel lungatg gio davent digl taimp dalla canorta. Ossa an scoligna ed er pi tard a scola niro ella venavant ad amprender rumantsch. Pero è chegl per nous genitours en pensum fitg grev. Surtot perchegl tg'ins catta pac material per amprender igl lungatg. Detg sincer fissigl per nous pi simpel, schi la scola fiss an tudestg. La nosa feglia amprenda ossa tudestg e rumantsch an madem mument. Per unfants tgi èn betg carschias se a cò è chegl ena gronda sfidada. Pero è igl rumantsch en bel lungatg e cunchegl tgi è en lungatg no digl lategn ans è chegl gidevel.

Autoura

Cornelia Candreia è carscheida se a Stierva ed abitescha ossa cun la sia famiglia a Savognin. Ella lavoura parzialmaintg scu mussadra da scoligna. Aint igl taimp liber fò ella musica e vo gugent a muntogna, cun velo u cun skis.

RUMANTSCH, TUDESTG, ANGLÉS NEAR CINES?

Jou sund la Sia a se bagliafar bagn quater lungatgs. La mi'mama bagliafa cines cun me ad igl bab rumantsch. Igl bab a la mama bagliafan anzemel angles. Igl lungatg tudestg ve jou amprieu an la 4. classa.

Igl e sto ascheia c'igls meas geniturs en cun me a mieus frar is anavos a Taiwan, danunder ca la mi'mama dariva. Jou veva alura sis ons. Els ân gieu l'ideia da schar ir a scola me a Taiwan par ca jou setgi ampriender da liger a sriver chines. A Taiwan ve'jou frequently l'amprema tocen la tearza classa ad amprieu ascheia igl lungatg cines. Avânt quater ons eassan nus turnos an Svizra. Ussa sund jou an l'amprema secundara. Qua e l'instrucziun par tudestg, dasperas veia ànc angles a rumantsch. Da sriver cines mi va betga ple schi bagn, mo jou se ligier cines. An cines vagl ple plàn da sriver, mo ple speart da ligier c'an rumantsch.

Jou gess cigl eara egna buna ideia dad ir tres ons a scola a Taiwan. Mo cur ca nus eassan turnos anavos an Svizra ad jou ve antschiè la 4. classa a Donat, e'gl sto greav d'ampriender tudestg.

Anzaquànts pleds an cines:

你好,我是西雅。

(Nǐ hǎo, wǒ shì Sìyǎ.)

Quegl munta : Hoi, jou sund la Sia.

你好嗎?

(Nǐ hǎo ma?)

Quegl munta : Sco vagl a tgei?

Da saniester a dretg : Igl bab Curdegn, la Sia, la mama VanLi, igl Emias.

SALATA DA BUSTABS

Tschertga igls differents lungatgs ainten la salata da bustabs ed igls segna cun ena calour!

1. portughes
2. spagnol
3. rumantsch
4. svedes
5. engles
6. tudestg
7. croat
8. hollandes
9. taliang
10. danes
11. terc
12. finlandes
13. grec
14. franzos

J	P	U	M	E	F	I	N	L	A	N	D	E	S	Q
P	N	V	T	S	W	Y	U	I	U	T	C	G	D	M
E	S	E	U	P	H	G	E	F	N	H	K	O	F	T
N	D	Z	D	A	N	E	S	F	I	O	T	E	H	Q
G	G	R	E	C	C	C	R	O	A	T	C	Y	W	V
L	B	C	S	Z	N	H	O	L	L	A	N	D	E	S
E	V	T	T	E	P	C	C	L	H	I	Y	P	S	N
S	P	A	G	N	O	L	U	F	L	Q	T	T	R	Z
I	L	L	D	P	R	B	F	R	S	Z	E	C	O	A
E	N	I	N	A	T	S	Q	A	C	D	R	X	K	C
N	C	A	P	R	U	M	A	N	T	S	C	H	H	O
G	A	N	F	F	G	J	Q	Z	J	Z	S	P	R	R
R	F	G	S	W	H	T	G	O	W	L	W	Y	P	U
J	R	H	S	V	E	D	E	S	L	H	P	A	N	P
F	T	Z	W	D	S	Y	O	S	P	G	J	V	Z	F

Spediziun da flora grischuna

Prà natural
da fluras
grischunas
a partir
da Fr. 27.50

Rischmelnas da
Filisur TABOR er
per autezzas
a partir
da Fr. 3.50

resistenza alpina

cultivà sin ils auts.

schutzfilisur
seit 1905 Alpin Gartencenter

Tel 081 410 40 70
www.schutzfilisur.ch

shop.schutzfilisur.ch

Fletom, pumera d'atgna producziun da Filisur

NOV: apricosa-fraja Apricot chinoise a partir da Fr. 4.50

CASPAR

Tecnica da tgesa SA

SCOLDAMAINTS | SANITAR | SERVICE

CH-7453 Tinizong Telefon 081 684 27 67

www.caspar-ag.ch

bossi hemmi ag
lenzerheide - tiefencastel

transport
busbetrieb
muldenservice
schneeräumung

bossi-ag.ch

SCAZIS LINGUISTICS AINTEN LA PADELA

da Rafael Müller

Igls pizochels, la scarpatscha u bagn er igl bulzania, èn tratgas tg'ins canoscha da vigl annò an Surmeir. Manc cler ègl, da noua tg'igls noms dereivan. On igls pizochels da tatta forsa da far ensatge cun la pizza dall'Italgia? Ed è igl pled fartem propi en pled impurto?

Anc on igls linguists digl Dicziunari Rumantsch Grischun — curt igl DRG — betg anc cuntanschia igl bustab «Z». Igl onn 1939 è cumparia gl'amprem tom, actualmaintg ins ò per mangs igl tom tigl bustab «M». Minuziousamaintg daclera igl DRG igls plets rumantschs, fò exaimpels scu tgi en pled vign duvro, ma descreiva er da noua tg'el dereiva. Tgi vess panso chegl? Igl bung fartem (per exaimpel dad en tgamutsch sagetto se sot igl Piz Platta) è en import digl dialect tudestg svizzer. Fartem dereiva numnadamaintg da

«Verdämpftes», da tgern cotga an vapour. La finiziun digl pled tudestg on igls Rumantschs laschea crudar e da «verdäm» tar «fartem» ègl alloura betg ple gliunsch.

Igl dicziunari ans geida er da metter a tgesa igl bulzania, chesta tratga simpla cun fregna ed ovs — ingredienzas tipicas per la cuschna da pi bod ainten las nossas vals. Igl è betg cumplitgia da far igl bulzania, ena pasta d'omlettas, barsada an pantg culo e sessour spartia cun la palotta an tocs pi gronds u pi

«La scarpatscha è en past tipic da stad, cura tg'igl iert era an plagna produczium»

pitschens. Ena tratga tg'ins saveva far ainten mintga tgamona d'alp. En po duple chitos fò igl bulzania perancunter agls linguists, la sia derivanza è intscherta. Igl bulzania savess esser paraint cun la balzanida, uscheia ins nomna aint igl Puschlav las vatgas tgi on ena streffa alva tranter la bucca ed igl front. Igl pled balzanida dereiva digl lategn «balteus» tgi monta tant scu streffa u bindel. Ma, tge on las belas bregnas (cun streffa alva) digl Puschlav da far cun igl bulzania, la nossa tratga simpla vegetara? Igl DRG suppona, tg'igl pled lategn seia betg nia duvro angal tar nous per streffa (scu tg'igl è igl cass an Frantscha), mabagn er per pitschens tatgs. Ed igl dicziunari manegia tg'igl bulzania savess avoir gia nom uriundamaintg «pizochels bulzanas», damai pizochels cun tatgs, per part bregns, per part mellens, dependond quant fitg tg'els è nias barsos.

Dantant tg'igl bulzania — e surtot la sia derivanza — èn en po pi grevs da tuager, fon igls veirs pizochels pi pacs chitos agls linguists digl DRG. Ainten en artetgel pulit lung dacleran els differentas variantas da far pizochels. Igl pi savens vign fatga la pasta cun fregna alva e fregna da dumia, igls pizochels vignan tagleas cun en cuntel u furmos cun en sdom, sessour cotgs ainten l'ava e cungias cun caschiel, pang sgarto e pantg culo. Chels da Lavin igls coian ainten latg ed a Riom ògl perfign nom tgi igls pizochels nivan pi bod «rasanos cugl mang sella coissa e fatgs saglicr cun schwung ainten la padela». Ma er cò la dumonda, da noua dereivan igls pizochels? Ènigl paraints cun la pizza da Napoli? — Ni schizont tudestgs, oramai tgi er chels da Mot, da Sursaisa e dalla Valragn canoschan igl pled «patsokkel» ed er giu Sargans ins maglia «zoggla». — Na, igls pizochels èn betg tudestgs. Scu tg'ins pò liger aint igl DRG èn igls pizochels da derivanza lategna e vignan magleas tradiziunalmaintg er an Vuclegna (pizocar), an Bergiaglia (pizocal) e sa tgapescha er aint igl Tessin (pizocari). E chegl tgi pertotga igls pizochels da Sursaisa, Sufers e Sargans — ainten tot chels lis niva discurreia uriundamaintg er rumantsch ed igls pizochels ston esser ena restanza digls taimps lategns. En tant paraints — aglmanc linguisticamaintg — èn igls noss pizochels perchegl cun la pizza. Els on igl madem tschep scu la speisa talianga ancunaschainta sen igl antier mond. Vetiers èn neidas ainten las regiuns alpinas las dus finiziuns «-occ» ed «-el» e gio è la speisa da fregna stada cuschinada. Scu ègl pero pussebel tgi savagn tot chegl davart digls pizochels sch'igl DRG ò pir permangs da rimnar tot tigl bustab «M»? Fitg simpel! Cunchegl tg'igls noss vaschigns an Nagiadegna screivan igls pizochels cun «b» e betg cun «p», ed igl DRG sa drezza tenor igl vallader, è igl artetgel davart igls pizochels er gio bliers onns avant mang aint igl dicziunari tgi remna tot igls plects rumantschs.

En sempverd ainten las tgadafis rumantschas èn igls capuns. Surtot igls noss ameis an Surselva fon gronda parlata davart lour capuns, ma er or dallas tgadafis surmiranas schluita la savour da capuns. Recepts dattigl tants scu famiglias: da moda e maniera classica, cun tochets da tgampiirtg u langegher ainten la pasta, u bagn er pi doltsch cun ivettas, tscharischettas u paratosta. Ma prest adegna vala, la pasta vign amballada an figlias da spinat u urteis. Duple duess cò pero betg esser tradia, igls recepts èn savens secrets da famiglia e la saveida davart speztgareias, ervas tschorras u tschavola ed er davart la procedura da coier igls capuns, tot

Pizochels u bizochels? Basta tgi gostan!

chegl niva tradia da generaziun a generaziun (ed è ozande er da liger aint igl internet). Sclarimaint dattigl perancunter davart la derivanza digl pled. Igls capuns èn linguisticamaint paraints cun igls tgapungs. Chests cots castros e bagn pavlos, valan anc oz scu delicatessa. Lour tgern è alva e tendra — en po scu la pasta digls capuns. Ed er la furma d'en capun dat la sumeglia d'en tgapung, cura tgi lez vign or digl furnel e vign preschento sen en plat. Igl Dicziunari Rumantsch Grischun screiva er tg'igl nom capun dereiva digl tgapung, digl pitschen cot angarschea e barso.

Frestga, fitg frestga è la proxima tratga. Scu gio menziuno on igls redactours e las redactouras digl DRG cuntanschia siva ples decennis lavour intesiva igl bustab «M». Gist ord stampa reivan percheigl igls malungs, bagn ancunaschaints e da catter sen mintga sagonda pagina d'internet turistica digl Grischun. «Migluns» on els nom an Nagiadegna Bassa, «maluns» an Surselva e «maleuns» a Vaz. Esser ègl pero adegna la simpla tratga da fregna e tiffels, smiulada e barsada an pantg. Ma er cò vala, navot è scu tgi para. Malungs vignan betg fatgs angal cun tiffels, mabagn er cun fregna-pulenta. Igls recepts cun fregna èn schizont pi vigls tgi chels cun tiffels, damai tg'igl tiffel ò catto la veia ainten las padelas grischunas pir ainten la sagonda mesadad digl 18avel tschentaner. Uscheia stattigl scretg aint igl diczunari, tgi fò er attent tgi malungs — per tudestg «Ribel» — ins canoscha er aint igl cantun Son Giagl, Glarunga, Sviz e perfign ainten las parts cunfinantas dall'Austria. Linguisticamaintg dereivan igls malungs pero digls Romans, digl pled lategn «micula» tgi vot deir tant scu mioula. Ma turnagn aint igl Grischun central, pi precis

a Lantsch: Digls abitants da Lantsch vign detg tgi els seian «smerscha-malungs» u er «magliamalungs». Ed a pro cun igl surnom da chels da Lantsch vo er igl verset catto ainten la Crestoma-zeia da Caspar Decurtins: «La mamma fo malauns, igl bab soi tgi saien betg bauns, la tatta maglia cun seat tscha-dauns.»

Per la fegn da chest pitschen excurs culinaric-linguistic vign anc en bung plat scarpatscha sen meisa. Ed oramai tg'igls redactours e las redactouras digl Dicziunari Rumantsch Grischun èn pir tigl bustab «M», on els betg anc gia

la caschung da preparar l'etimologia dalla scarpatscha. Las ingredienzas per propi èn er cò da nateira simpla: pang vigl, caschiel d'alp, ovs e chegl tg'igl iert porscha gist, per exaimpel figlias da spinat. L'autoura digl codesch «Cuschigna surmirana», Rina Steier, ò scretg aint igl Sulom digl december 2016, tgi la scarpatscha era «en past da stad, cura tg'igl iert era an plagna produczion» e tgi la scarpatscha era fitg derasada ainten la nosa regiun, ma betg an Surselva e Nagiadegna. Tuttegn dubeta Rina Steier tg'igl recept seia tipic surmiran. Ainten en codesch cun recepts vigliurds digl Tessin ò'la catto numnadamaintg «La scarpaza, specialità della Valle di Blenio». Ed ella concluda tgi detta strousch tratgas tipicas sursettas sainza influenzas estras. An chest senn, bun appetat! E per an cass tgi lez saveir anc daple dalla derivanza digls noms da tratgas rumantschas, Az seia cunsiglia, da dar en clic sen la pagina d'internet digl Dicziunari Rumantsch Grischun. Lò sa cattan locuziuns, exaimpels e declaraziuns davart la derivanza da tot igls plects rumantschs dad «A» anfignen «M». Tgi tgi vess savia gugent daple dalla paclanga, digl smulo u digl tiffel, stò dantant anc aveir pazientzga enqualtgi onn u decenni.

Auteur

Rafael Müller ò passanto la sia unfanza a Mon, abitescha cun la sia famiglia a Tumejn (Tamins), è chauffeur da bus a Coira ed ò gugent lungatgs.

ALBULA & JULIER

hotel e restorant

Famiglias Schnöller e Schuler
7450 CASTI/TIEFENCASTEL

Tel. +41 81 659 04 00
info@albula-julier.ch

www.albula-julier.ch

CADOTSCH

AFFAR DA PICTOUR

sa recumonda
gentilmaintg

7460 Savognin
telefon 081 68412 49
natel 079 629 66 56
www.maler-cadotsch.ch

**Esser persunalmaintg
a cò, sch'ins dovra nous?
Cler, chegl faschainsa!**

ÖKK agentura Savognin
T 058 456 16 80, savognin@oekk.ch, www.oekk.ch

Die Versicherung mit
gesundem Bündnerverstand.

ÖKK

tipic

GRAFICA E DESSEGN

printdesign
dall'idea agl product

corporatedesign
l'amprema impressiun è decisiva

webdesign e concepziun
individual e professional

www.tipic.ch

Naloz 19
CH-7460 Savognin
+41 81 684 22 77
+41 79 378 99 85
info@tipic.ch
www.tipic.ch

« IGL RUMÀNTSCH PROSPERESCHA BETGA ME GRAZTGA AD EGNA PROMOTURA REGIUNALA.»

Davent da l'antscheata da quest on e Martina Cantieni responsabla par la promozziùn digl sutsilvan sco colavuratura da la Lia Rumantscha. La duna da 37 ons â surprieu egna lavur pretensiusa an egna regiùn, noua c'igl rumàntsch vean duvro me ple d'egna minoritad. Malgro igl prieveel da la germanisaziun dat igl dantànt adigna puspe sbrenzlas da sprànza.

Intervesta da Pia Plaz

Vesta digl corn da Mut sen la Mantogna noua ca la germanisaziùn e schon fetg avanzada.

vala dad elavurar egna buna lescha da lungatg a da dar ple grànda pesa a la comunicaziùn rumàntscha. Dantànt â ear la plaza da la canzleia pigl nov vaschinadi pudieu vagnir ocupada cun egna parsùna da lungatg rumàntsch. Quegl e fetg impurtànt par promover a mantaner igl rumàntsch.

An tge sector e igl sutsilvan igl ple periclito?

Forza fa'gl sen da dar egna pintga survesta da la darasaziùn digl sutsilvan. An general e'gl da gir c'igl sutsilvan tutga tier la minoritad da las minoritads. Tier la davosa dumbraziùn da pievel ca datescha digl on 2000 ân numdadamieng me l'111 parsùnas inditgieu igl sutsilvan sco lur miglier lungatg near da bagliafar sutsilvan an famiglia. An la Tumleatga a sen la Mantogna e igl rumàntsch fetg periclito. La germanisaziùn e fearma ad igls abitànts ca capeschan a dascuran rumàntsch en schon plirs dezenis an la minoritad.

An Val Schons e la situaziùn difeirainta. Sen la Muntogna da Schons e igl rumàntsch fearm. La majoritad digls abitànts dascura rumàntsch, la scola a la scoleta en rumàntschas. Igl nov vaschinadi â cun rumàntsch a tudestg dus lungatgs uffizials. Sen veia vean par grànda part bagliafo rumàntsch. Da Runtgaglia tocen Calantgil e la darasaziùn digl rumàntsch dantànt ear agl Schons flevla, ear là e la germanisaziùn avanzada.

Par scret e la darasaziùn digl sutsilvan an tut las parts fetg flevla. Cudeschs sutsilvans en rars, in-

scripziùns vignan par grànda part fatgas par tudestg, paginas d'inter-net vignan tgiradas me par tudestg. Cun la part da la Sutselva an «La Quotidiana» pudagn nus seglmainis ànc liger egn'eada l'eanda novitads rumàntschas.

Mo igl dat ear plirs fatgs ca fan sprànza. Cun la scola rumàntscha a Donat vagn nus egna petga impurtànta ad indispensabla pigl sutsilvan. A malgro c'igl sutsilvan vean betga duvbro blear par la comunicaziùn uffiziala, gioja el egna rola impurtànta par la comunicaziùn parsunala. Davent da WhatsApp a cumpagneia fa la giuvantetgna ple savens diever digl rumàntsch. Quegl fa grànda sprànza pigl futur. Anzuma vignan las Rumàntschas ad igls Rumàntschs agl avagnir ad easser ple movibels, ple flexibels, els vignan ad easser mains liieus cun igl territori rumàntsch, ascheia ca la digitalisaziùn vean a ver egna grànda impurtànta pigl svilup digl rumàntsch.

Noua vol tei sco colavuratura da la Lia Rumantscha meter aczents?

Sensibilisar pigl rumàntsch mi sche fetg a cor. Blearas geadas va igl rumàntsch semplameing an ambliðanza. Segi quegl tier inscripziùns uffizialas, inscripziùns da fatschendas, invitaziùns d'uniùns near reclama turistica. Cun pintgs pass val'igl da mussar c'igl rumàntsch e egna pleva-lur, c'el e bün da transportar santimaints positivs. Oziggi va igl trend, sen diferaints tgomps, clerameing anviers regionalitad. Products locals en fetg dumandos. Gest qua porchia igl rumàntsch la pussevkladad

Tge e sto igl ple grànd plascher an tia plaza antocen ussa?

Igl mieus gi da feasta e sto igl gi da la fusiùn da la Muntogna da Schons, c'e vagnida aprovada cun 84% da las vuschs. Par igl rumàntsch e quegl gràndius. Uss en numnadameing tut igls vaschinadis sen la Muntogna da Schons unieus. Las forzas en concentradas. Tocen oz, peia an igls vischinadis vigls, veva igl rumàntsch sco lungatg uffizial seglple egna muntada simbolica. Cun definir igl rumàntsch ad igl tudestg sco lungatgs uffizials digl nov vaschinadi sto la situaziùn digl rumàntsch sen nivel uffizial vagnir migliurada. Igl

La vischnànca Donat cun la sula ad indis-pensabla scola rumàntscha da la Sutselva.

da sutastrishear la regionalitad cun egn lungatg unic. Sen que tgomp vez jou egn grànd potenzial pigl sutsilvan a pigl rumàntsch an general. Plenavànt less jou stgafir liacs d'inscunter par bagliafar a tgirar igl rumàntsch. Qua porschan igls Cafés rumàntschs ca la Lia Rumantscha organisescha an tut las regiùns, egn bün rom par promover igl rumàntsch a par star da cumpagneia. Cun kidsfits à la Lia Rumantscha egn bün a modern program par unfànts cun cudeschs, films a discs cumpacts, quels val'igl da far an-cunaschaint a da preschentar a famiglias giuvnas.

Tge en las difficultads agl tieus mintgagi sco colavuratura?

Egna da las sfidas d'ozigligi e da cuntànscher la glieud. Nus vivagn an egna sozietad fetg individualisada, mintgegna a mintgegn da nus à diferaints giavischs a basegns. Jou supon c'igl lungatg sco tal gioja betga egna rola prinzipala agl mintgagi da blears da nus, near miglier getg, nus fagiagn betga grànds patratgs sco a cura ca nus duvragn igl rumàntsch. Quegl e d'egna vart fetg bien, par-

quegl c'igl diever digl lugatg e anzatge fetg emoziunal. Da l'otra vart survean igl sutsilvan dantànt betga adigna igl spazi marito, ascheia ca jou amprov da sensibilisar a motivar mintgegna a mintgegn da far igl pussevel pigl rumàntsch.

Egna plaza da 40% - tànscha quegl par sustaner igl Sutsilvan

Jou sund part da l'organisaziùn da la Lia Rumantscha ca lavura an favur digl rumàntsch. Par sustaner las parsünas c'ân igl cor ca bata pigl rumàntsch, porscha la Lia Rumantscha diferaints survetschs. Segi quegl edir a vender cudeschs, furnir translaziùns, porscher curs

da rumàntschi, sustaner la cultura rumàntscha cun cunzegls a mieds finanziais near cun meter a disposiziùn igl vocabulari online Pledari Grond. Cun las resursas ca statan a nossa disposiziùn fagiagn nus igl pussevel par la promoziùn digl rumàntsch.

A mei par'igl dantànt ear fetg impurtant da manzunar ca mintg'egna a mintg'egn sto star atent par mantener igl rumàntsch an Sutselva. Igl rumàntsch prosperescha betga me graztga ad egna promotura regiunala da la Lia Rumantscha. Anzi, noss lungatg prosperescha cun duvrar el, cun bagliafar a cun dar ad el igl sieus spazi marito. Jou sund parschuadida ca noss lungatg unic po samantaner cun igl sustegn da nus tuts.

Martina Cantieni e naschida igl on 1982. Ella e carschida sei a Pazen, à fatg la matura bilingua a Cuir, studagieu geografea a Berna a frequento la scola da puras a Landquart. Anzemel cun sieus partenari ad igls dus unfànts viva ella a Pazen. Sper igl angaschi par la Lia Rumantscha lavura ella sen igl bagn puril da seas geniturs.

Martina Cantieni, la promotura regiunala da la Lia Rumantscha ca s'angascha par la Sutselva.

EGNA MALANTALGIENTSCHA CUN GREAVAS CONSEQUENZAS

da Ursina Melchior

Egn beal gi agl saterdag 2010 e igl pintg Jacob, ca veva alura diesch ons, ieu a spass sper igl ragn. El veva liber quella sonda. Igl eara fetg bi, parquegl ca la figlia eara schon ampo melna, cotschna ad oranscha. La aua eara fredda, mo el e ieu aint cugls pes. Alura earani tut cotschens digl fred. Suainter egn peer uras e igl Jacob puspe turno anavos. El e ieu tier igl ô Clo. Igl frar digl bab eara egn um fetg tgear, ad el deva adigna tschiculas agl Jacob.

«Ô Clo?», â igl buab amparo. «Tge âs, Jacob?», â igl ô Clo raspundieu. «Puspe quels cac casturs dapartut ca maglian davent tut igls pumers. Das a mei forza la buis par sagitar egn, dus?», â igl Jacob declaro. «Filas?! Nus nagn siir betga a sagitar casturs! Quegl e scumando!», â igl ô Clo sgargnieu. Mo igl Jacob â savieu parschuerer igl sieus ô, parquegl ca quel veva ear betga bugent quels casturs, mo saveva sez betga ple ir a pe bagn avunda par sagitar egn. Ascheia â igl ô Clo ampurmess da radir agl pintg Jacob la buis.

La proxima sonda leva igl Jacob puspe ir cugl sieus miglier amitg Casper a spass sper igl ragn, oz cun la buis. Igl eara egn gi da tgatscha. «Alura fa nign quitos sch'igl odan egn plünt», â igl Jacob declaro agl Casper. Mo, tge disfurtuna, igl Jacob â tgapo la gripa igl

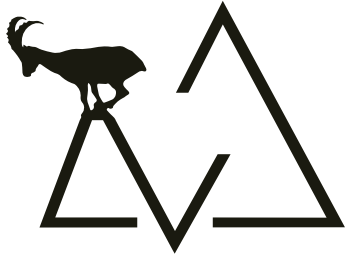
vendergis ad e tugi schaschieu agl litg. «Alura va tei. Radis quegl ca ti âs sagito agl ô Clo a gis egn salid da me.», â el getg agl Casper la damàn ved'igl telefon. Lez eara betga propi d'acord cun quella ideia, ad â egn peer geadas amparo, sch'igl Jacob fili. Mo suainter egn meadura e igl Casper ieu.

Igl eara fetg lungurus da scher igl antier gi agl litg. Igl Jacob fuss aschi bugent ear ieu a sagitar egn castur. El vess siir tutgieu miglier c'igl Casper. Antocen la sera e igl Casper betga vagnieu. Ad ear igl proxim gi betga. El â ear betga prieu giou igl telefon. Igl gliendasgis e igl Jacob puspe ieu an scola. El â sasantieu miglier. Mo igl Casper eara betga an scola. Las quater â el prieu igl sieus velo ad e ieu dretg avânt igl hotel da posta anstagl saniester, noua c'igl fuss ieu a tgea. El â scalino ved'igl esch, a la mama digl Casper e vagnida or cun egn tgieu tut cotschen. «Tge e ear vagnieu andamaint a quel tgmt!», â igl Jacob anc udieu igl bab da davos, mo la mama â ampruvo da calmar sa-seza. «Tgau Jacob», â ella getg. «Bün gi duna Fravi. Jou bagliafass bugent cun Vus», â igl Jacob declaro curtasevel. La mama digl Casper e vagnida or ad â sapuso ved'igl esch. «Tei, tearla, igl Casper...», â la mama antschieu ad â suspiro. «Noua e igl Casper?» «El e ussa an la tgea d'unfants, parveda mazamaint

dad egn parsuna», â la mama raquinto curt. «Tge?!», â igl Jacob sgargnieu. «Ea, Jacob. Cun la buis digl tieus ô Clo. Nus vagn cato el a la buis giou ved'igl ragn, segl bot da nursas.» «Quânt tum san ign easser!», â igl Jacob ris. «Na, quegl e betga legher!» La mama digl Casper â musso cugl det. «Bagn, duna Fravi! Quegl e legher. Tarlad. Jou ve cumando ad el da sagitar egn castur. A matem â l antaletg pastur. Que tgmt!» Igl Jacob â ris da carpar a la mama â vieult igls ils. «Jacob, tei âs cumando? So so. Va uss direct a tgea a raquenta a nign tge ca jou ve getg!» «Tschüss duna Fravi! Anc egn beal gi!» Igl Jacob e ieu giou da la stgeala, saglieu segl velo ad e ieu tier igl ô Clo. «He, ô Clo, âs udieu tge c'e Gartageu cugl Casper?»

L'autura Ursina Melchior.

MOUNTAIN TOURS

TAXI & BUS
+41 (0)78 680 35 00

Allgäuer Heilkräuter-Kerzen
Belas tgosas or diel canasterign da cuser

battacor

www.battacor.ch

081 637 1114

Graziella Luzio & Jürg Fasser

Volg *frisch und
fründlich*

Societad da consum Savognin e conturn

- » magliaretschs
- » bavrondas
- » vegns
- » artegels da tigneirtgesa
- » souvenirs

Laden Son Mitgel 081 684 11 86
Laden Grava 081 684 15 05
Laden Salouf 081 684 11 63

www.volg-savognin.ch

Jäger GARAGE

AEBI

Garage Jäger Savognin AG
Telefon +41 81 684 23 33
info@garage-jaeger.ch

www.garage-jaeger.ch

Las nossas spesialitads da tga

surses DROGARIA
HOBBY KIOSK

- rosoli, röteli
- cosmetica da steilalvas
- tés e vinar
- itg da muntanela
- medicamaints
- cosmetica
- schintgetgs
- tarmagls
- papeteria
- souvenirs
- e bler oter daple

www.drogaria.ch

LUNGATGS CRUSCHERA

da Nico Dasoli

horizontal

7. «lungatg» sen talian
8. «luvraint» sen franzos
10. lungatg afgan
11. «auto» sen african
14. egn digls ple vigls lungatgs
segl mund
16. idiom an la Surselva
17. lungatg ple impurtànt digl
mund
19. vean bagliafo an l'Asia

vertical

1. «baselgia» sen lategn
2. vean bagliafo an Mexiko
3. «reden» sen sutsilvan
4. «verwirrung» sen rumantsch
5. «surmester» sen spagnol
6. parsùna ca sadat giou cugl lungatg
9. «exerzitar» sen angles
12. lungatg agl Tessin
13. lungatg an la Frantscha
15. lungatg ple impurtànt an Svizra
18. Ple cunaschaint liac agl Grischùn

«HOZ VEGNA A TSCHERCHAR ÜN PAUR»

Cun chels plets ò Ursina Collet-Felix banduno avant seis onns la tgesa paterna a Ramosch. La fegnameira dalla donna giovna era l'exposiziun agricola Agrischa, tgi veva da lez taimp gist li a Zernez. En spous ò'la bagn catto, ma el n'era ni pour ni Engiadines.

da Pia Plaz

Ursina Collet cun igl sies om Pius ed igls dus unfants Leonie ed Andrin a Riom.

L'amour ò mano Ursina Collet-Felix da Ramosch ...

se e sa santiva da tgesa. Ma scu tg'igl è savens ainten la veta, i vo betg tot adegna tenor plan. Igl muteiv per la midada digl plan è sto en gioven da Riom, per casualitad mademaintg an sorteida a Zernez gist chella seira tgi Ursina ò piglia la decisiun dad eir alla tschertga d'en pour.

Igl gioven da Riom è do spertamaintg an igl ad Ursina e malgro tg'el n'era ni pour ni Engiadines èn igl dus giovens davantos en pêr.

Ursina ed ella è sa cattada bagnspert da tgesa an vischnanca. Malgro la midada da plan, ò la feglia d'en pour cuntinuo cun la scolaziun da poura, er sch'igl era cler tg'ella vigna betg a surpiglier ple igl bagn puril a Ramosch. Las rieischs purilas na pò e less ella betg snaer ed è antrada perchegl ainten l'unioni da pouras Surses. E schi ella ò l'ocasiun, dattigl per Ursina Collet-Felix navot pi bel tgi da piglier igl rastel ainta mang.

Ursina Collet-Felix veva en plan cler, chegl tgi pertutgiva igl sies futur — davantar poura, cattar en pour scu partenari e surpiglier igl bagn puril digls genitours. La donna giovna, vess lia surpiglier siva digl sies emprendissadi scu vendadra da victualias igl bagn puril tgi sia mamma veva mano anavant suletta siva dalla mort prematura digl sies om e bab dad Ursina. Per la matta giovna erigl er cler tgi la sia veta futura vigna ad aveir li a Ramosch, ainten la vischnanca, noua tg'ella era carscheida

Midada digl plan

Oz veiva Ursina Collet-Felix (28) a Riom. Strusch en onn siva digl inscunter a Zernez ò ella marido igl gioven Pius Collet. Lour feglia Leonie vo gio a scoligna ed igl sies frarign Andrin ò er gio dus onns e mez. Anstagl d'en bagn puril veiva la famiglia digl agen affar d'informatica tgi Pius Collet magna da Riom anor. La vischnanca, cun igl casti marcant, è davantada la nova patria dad

La stalla a Ramosch ò la famiglia Felix vandia cuntercor.

... a Riom.

tudestgs. A Ramosch, la vischnanca an Nagiadegna bassa, seigl tenor ella, anc en bung po migler chegl tgi pertotga igl rumantsch. Ed a Ramosch turna ella schi savens scu pussebel per visitar sia mamma. Igls unfants Leonie ed Andrin gioldan chellas visetas e discorran cun la nona (tatta) naturalmaintg vallader.

L'increschantüm

Las visetas a Ramosch èn per Ursina impurtantas. Siva treis-quatter emdas a Riom davainta l'increschantüm (malancuneaia) gronda, surtot per la sia famiglia an Nagiadegna bassa, la mamma, la tatta ed igl frar. Siva da chegl tgi la feglia Leonie vo a scoligna mantga en tant la flexibilitad da far visetas pi lungas alla patria viglia. E tuttegnna, Ursina ò mai deploro d'aveir tscharnia lezza seira avant seis onns igl informaticher Pius Collet da Riom anstagl en gioven pour dall'Engiadina.

Ursina è nign unfant da tristezza, la donna giovna ò tschartgea e catto sper-tamaintg igl contact cun la populaziun ed uscheia ò ella er amprandia a discorrer fitg spert surmiran. Oz ins s'accorscha strousch tg'ella discorra ansa-sez vallader. Schi na fiss pero betg sto la mamma dad Ursina, vessigl er pudia fittar tot oter.

Vallader, surmiran, vallader

All'antschatta da lour amiceztga discurrivan Ursina e Pius tudestg. «Ma discurri bain rumantsch insembel», ò la mamma intervignia bagnbod, e graztga a chella intervenziun discorra igl gioven pèr ossa rumantsch ansemen, Ursina vallader e Pius surmiran. Cura tgi l'antiera famiglia sa radunga a meisa, vign discurren en masditg d'idioms rumantschs. Igls genitours discorran scu detg, vallader e surmiran. Igl unfants discorran, tot tenor a tgi tgi drezzan igl pled, vallader u surmiran. Sch'igls unfants baitan tranter els, alloura dominescha igl vallader, observa la mamma Ursina. An scoletta discorra Leonie

dantant surmiran cun las sias cumaratas ed igls sies cumarats. E tge discorra Ursina sen las giassas surmiranas? Pigl solit dovra ella igl surmiran, rasponda Ursina durant igl noss inscunter a Riom. Mintgatant vigna ella er dumandada da discorrer vallader, chegl tg'ella fò gugent, ma sch'ella s'accorscha tg'ella na vign betg anclatga andretg meida ella puspe tigl surmiran. Ella ò er l'impressiun tg'igl rumantsch vigna bagn d'vuro aint igl mintgade a Riom, ma tgi vigna savens er masdo cun plets

Ursina Collett-Felix cun la mamma Anna Ernesta ed igl frar Raffael a Ramosch.

CALENDER

20

21

I. SCHANER 2021

	catolic	refurmo					
1	Ve Bumang , Maria, mamma da Dia	Daniev					
2	So Gregor da Nazianz	Abel					
3	Du Genoveva	Isac					
4	Gl Angela	Titus		☾	18.37		
5	Ma Emilia, Tschamun	Simeon					
6	Me Buneia, Treis son Rètgs , Pia	Treis rètgs					
7	Gi Valentin (475), Raimund	Isidor					
8	Ve Severin, Teofil	Erhard					
9	So Julian, Adrian	Gelgia, Gelli					
10	Du Batten da Jesus , Gregor X.	Simson					
11	Gl Paulin	Gondini		●	20.06		
12	Ma Hilda, N	Meinrad				☽	9.17
13	Me Hilari (ca. 367)	Hilari					
14	Gi Felizi	Felix, Flisch					
15	Ve Maurus, Pol	Matilda					
16	So Marcel	Marcel					
17	Du Antieni	Tieni					
18	Gl Prisca, Regina	Danuet					
19	Ma Marius	Marta		☾	19.48		
20	Me Fabian, Bisting	Bistgaun					
21	Gi Nesa, Meinrad	Nesa					
22	Ve Vincens, D+M, Anastasius, M	Vincens, Vintschegn					
23	So Heinrich Seuse, Dom	Miarta					
24	Du Franz da Sales (1622)	Timoteus					
25	Gl Conversiun da s. Pol	Conversiun da s. Paul					
26	Ma Timoteus e Titus	Policarp				☽	16.39
27	Me Angela Merici	Rest Gion		○	9.17		
28	Gi Tumasch d'Aquin (1274)	Carli					
29	Ve Valerius	Natalia					
30	So Martina	Alma					
31	Du Gion Bosco (1888)	Virgeli					

II. FAVRER 2021

1	Gl Brigitta	Brida, Brigita					
2	Ma Nossadonna da candeilas	Bodo					
3	Me Plasch, Ansgar	Plasch					
4	Gi Veronica, Rabanus Maurus	Frona		☾	18.37		
5	Ve Geda, Mudest	Gada, Agata					
6	So Dorothea, Paul Miki e cump.	Turtè					
7	Du Richard	Risch					
8	Gl Gironas	Salomon				☽	16.31
9	Ma Apollonia	Balugna					
10	Me Culastia (577)	Mengia					
11	Gi App.da ND da Lourdes	Eufrosina		●	20.06		
12	Ve Ludan, Gregor II	Eulalia					
13	So Gisela, Severin	Jonas					
14	Du Valentegn, Ciril e Metodi	Valentin					
15	Gl Faustin	Faustin					
16	Ma Giuliana	Giuliana					
17	Me Mesemda dalla tschendra , 7 fundatours digls Servits	Mesjamna dalla tschendra , Donat					
18	Gi Simon	Simeon					
19	Ve Bonifazi	Susanna		☾	19.48		
20	So Eleuteri	Cornelia					
21	Du 1. d. curesma , Serafin, Peder Damian	Leonora					
22	Gl Isabella, sedia d. s. Peder	Margreta					
23	Ma Policarp	Josua				☽	1.12
24	Me De basest	Gi baseast					
25	Gi Mattia apostel	Mattiu					
26	Ve Waldburga	Vetger, Victor					
27	So Dionisi	Elisa		○	9.17		
28	Du 2. d. curesma , Romanus	Frida					

III. MARS 2021

	catolic	refurmo						
1	Gl	Albin	Albin	☿				
2	Ma	Oscar	Oscar	☿				
3	Me	Cunigunda	Annetta	☿				roc e vent e mecta freid
4	Gi	Casimir (1484)	Adrian	☿				
5	Ve	Dorothea, Paul Miki e cump. (1597)	Turtè	☿				
6	So	Fridolin	Fridolin	☿	☾	2.30		
7	Du	3. d. curesma, Perpetua e Felicitas	Felicitas	☿			☾	21.40
8	Gl	Gion da Dia	Filomena	☿				
9	Ma	Franzisca Roma	Francestga	☿				
10	Me	Emil, Gustav	Alexander, Xander	☿				
11	Gi	Rosina, Duri	Rosina	☿				
12	Ve	Beatrix	Gregor	☿				
13	So	Paulina	Ernest	☿	●	11.21		
14	Du	4. d. curesma, Matilda (968)	Zacarias	☿				
15	Gl	Clemens Maria Hofbauer (1820)	Meltger	☿				
16	Ma	Herbert	Armida	☿				
17	Me	Patric (461), Gertrud	Eulscha	☿				
18	Gi	Ciril da Jerusalem (368), Eduard	Gabriel	☿				
19	Ve	Gisep , spous da Maria	Giusep	☿				
20	So	Wolfram, Irmgard	Emanuel	☿				
21	Du	5. d. curesma, Cristian	Benedetg	☿	☾	15.41		
22	Gl	Lea da Roma	Clau	☿			☾	9.35
23	Ma	Turibio d. Lima, Teodosia	Virginia	☿				
24	Me	Catregna da Svezia	Florenz	☿				
25	Gi	Annunziasiun digl Signer	Annunzia da Maria, Manfred	☿				
26	Ve	Ludger, Diego, Larissa,	Domenica	☿				
27	So	Frovin	Duf	☿				
28	Du	Dumengia da palmas , Gion Capistran, taimp da stad, 1h anavant	Dumeingia da las palmas, Genoveva	☿	○	20.48		
29	Gl	Eustasi, Armogast	Wieland	☿				
30	Ma	Diemut, Rosvita	Guido	☿				
31	Me	Cornelia, Guido	Balbina	☿				

IV. AVREGL 2021

1	Gi	Hugo, Irena	Hugo	☿					bel
2	Ve	Venderde sontg , Franz da Paula (1507)	Vendargis sontg , Rosamunda	☿					freid
3	So	Lutberga, Richard	Ignaz	☿					
4	Du	Pasca , Isidor (636)	Pastgas , Ambrosi	☿	☾	12.03	☾	4.04	
5	Gl	Glindesde Pasca , Vincenz Ferrer	Glindesdi Pastgas , Max	☿					bel e tgod
6	Ma	Sixtus, Celestin	Mudest	☿					
7	Me	Gion Battist d. la Salle (1719)	Celestin	☿					
8	Gi	Gultier, Beata	Maria	☿					torbel e plievgia
9	Ve	Waltrud	Sibilla	☿					
10	So	Hulda, Engelbert	Ezechiel	☿					
11	Du	Dumengia alva , Stanislaus (1079)	Leo	☿					
12	Gl	Gila	Geli	☿	●	4.31			fitg freid e cler
13	Ma	Hermenegild, Martin I. (656)	Justin	☿					
14	Me	Lidwina	Marionna	☿					
15	Gi	Huna, Gioder	Rafael	☿					
16	Ve	Banadetg Labre Bernadetta Soubirous	Daniel	☿					vent
17	So	Rudolf	Rudolf	☿					mecta blera plievgia
18	Du	Apollon	Cristoffel	☿			☾	18.02	
19	Gl	Leo IX. (1054)	Werner	☿					
20	Ma	Hildegund	Rezia	☿	☾	8.59			freid
21	Me	Hugo, Irena	Lina	☿					
22	Gi	Caius	Reto	☿					tgod e stitg
23	Ve	Gieri, Adalbert	Gieri	☿					
24	So	Fidel da Sigmaringen	Albert	☿					plievgia cun suglegl
25	Du	Marc	Marcus	☿					
26	Gl	Cletus	Nut	☿					bel e stitg
27	Ma	Peder Canisi (1597)	Nino, Anastasi	☿	○	5.32			
28	Me	Hugo, Peder Chanel (1841)	Vital	☿					plievgia
29	Gi	Catarina da Siena	Pieder	☿					
30	Ve	Pius V. (1572)	Burga	☿					bel e tgod

V. MATG 2021

	catolic	refurmo							
1	So	Arnold, Gisep, patrung d. luvrants	Giachen, Flep	☞			☾	11.39	tung e plievgia
2	Du	Atanasi	Roland	☞					freid e bel
3	Gl	Filip e Giatgen	Adelina	☞	☾	21.50			tung e daratga
4	Ma	Florian (304), Valeria	Flurin	☞					
5	Me	Godehard (1038)	Bina	☞					variabel e freid
6	Gi	Markward, Valerian	Gion	☞					schalada, cler e freid
7	Ve	Notker, Ben, Gisela	Otto, Nut	☞					bel
8	So	Desideratus, Desirée	Stanislaus	☞					
9	Du	De dallas mammas , Beat	Beat	☞					
10	Gl	Gordian e Epimachus	Antonia	☞					da notg freid
11	Ma	Mamertus	Adolf	☞	●	21.00			
12	Me	Sofia	Brincazi, Barcazi	☞					
13	Gi	Anzainzas, Servazi	Anzeisnas , Servazi	☞					
14	Ve	Bonifazi marter, Iso	Bonifaci	☞					
15	So	Sofia	Sofia	☞					
16	Du	Ubald, Gion Nepomuk	Peregrin	☞			☾	0.23	
17	Gl	Pascal Baylon	Bruno	☞					
18	Ma	Erich, Gion I. (526)	Isabella	☞					
19	Me	Ivo, Maria Bernarda Bütler (CH-2008)	Carlina	☞	☾	21.13			da de fitg tgod e sitgira
20	Gi	Bernhardin da Siena	Christian, Rest, Tani	☞					
21	Ve	Hermann Josef	Constantin	☞					
22	So	Gelgia, Rita	Lena	☞					
23	Du	Tschungesmas , Desideri	Tschunceisnas , Previst	☞					
24	Gl	Gl. Tschungesmas , Magdalena Sofia	Gl. Tschunceisnas , Johanna	☞					
25	Ma	Gregor VII., Beda	Urban	☞					
26	Me	Filip Neri	Beda	☞	○	13.14			roc e plievgia
27	Gi	Augustin da Canterbury (604)	Luzi	☞					
28	Ve	German	Guglielm	☞			☾	21.25	
29	So	Maximin	Max	☞					schalada
30	Du	Sontga Trinitad , Jeanne d'Arc	Trinitatis , Job	☞					
31	Gl	Petronilla	Petronella	☞					plievgia e vent

VI. ZARCLADOUR 2021

1	Ma	Justin (ca.165)	Nicodemus	☞					
2	Me	Marcellino e Petrus	Marcel	☞	☾	9.25			roc e freid
3	Gi	Sontgigcrest , Morand, Karl Lwangaie cump. (1886)	Clotilda	☞					
4	Ve	Clotilda, Quirin	Eduard	☞					
5	So	Bonifazi (754)	Reinhard	☞					plievgia freida
6	Du	De digl bab , Norbert, Claudia	Norbert	☞					
7	Gl	Robert	Lucrezia, Robert	☞					
8	Ma	Medard, Kilian	Babetta	☞					plievgia cun suglegl
9	Me	Primus e Felizian, Efrem	Deta	☞					
10	Gi	Enric da Bozen, Olivia	Laura	☞	●	12.53			
11	Ve	Barnabas, ap.	Barnaba	☞					
12	So	Leo III.	Alice	☞			☾	6.08	
13	Du	Antoni da Padua (1231)	Tobias	☞					stigt siva da plievgia e tung
14	Gl	Gottschalk, Meinrad	Baseli	☞					
15	Ma	Vitus, Mudest	Irma	☞					
16	Me	Benno	Justina	☞					
17	Gi	Eufemia, Gregori Barbarigo	Gudegn	☞					
18	Ve	Felizi e Simplizi	Arnold	☞	☾	5.54			
19	So	Romuald (1027)	Helena	☞					bel e tgod
20	Du	Adalbert	Albertina	☞					
21	Gl	Luis da Gonzaga (1591)	Riget	☞					
22	Ma	Paulin da Nola	Clopat	☞					
23	Me	Edeltraud	Irena	☞					plievgia
24	Gi	Nasch. d. Gion Battist	Giohannes Battesta	☞	○	20.40			
25	Ve	Dorothea, Guglelm	Giosch	☞			☾	7.51	
26	So	Gion e Pol	Gion Paul	☞					
27	Du	Cyrl, Emma	Ladislaus	☞					ora da belezza
28	Gl	Ireneus (ca. 202)	Benjamin	☞					
29	Ma	Peder e Pol, Beata, Judith	Pieder e Paul	☞					
30	Me	Ehrentrud, Otto da Bamberg (1139)	Commemoraziun da s. Paul	☞					

VII. FANADOUR 2021

	catolic	refurmo							
1	Gi	Teobald	Teobald	☞	☾	23.11		torbel e roc	
2	Ve	Visitaziun da Maria	Frida	☞				plievgia	
3	So	Tumasch, apostel	Cornelia	☞					
4	Du	Duri (890), Lisabet da Portugal	Urschla	☞				grondas caleiras	
5	Gl	Antoni M. Zaccaria, Letizia	Balzer, Anselm	☞					
6	Ma	Maria Goretti (1902)	Jesaja	☞					
7	Me	Willibald	Giohen	☞					
8	Gi	Kilian, Geni	Crest	☞					
9	Ve	Agilolf, Gion da Köln	Luis	☞			☾	12.04	tung e plievgia
10	So	Engelbert, Alexander	Rosalia	☞	●	3.17		plievgia ferma	
11	Du	Sigisbert e Plazi, Banadetg	Placi, Rahel	☞					
12	Gl	Nabor e Felix	Felix	☞					
13	Ma	Enric II. (1024), Silvan	Henric	☞					
14	Me	Camillius d.Lellis (1614)	Georgina	☞					
15	Gi	Bonaventura (1274)	Margreta	☞				grondas caleiras sainza plievgia	
16	Ve	Nossadonna digl Carmel	Berta, Rut	☞					
17	So	Alexi, Gabriela	Lidia, Alexi	☞	☾	12.11			
18	Du	Arnold	Hartmann	☞					
19	Gl	Bernulf	Fida	☞					
20	Ma	Margreta (ca. 307)	Elias	☞					
21	Me	Lurintg da Brindisi	Violanda	☞					
22	Gi	Maria Madlagna	Maria Madlena	☞			☾		17.10
23	Ve	Apollinari, Brigitta da Svezia (1375)	Olga	☞					
24	So	Ursicin, Cristoffel (ca. 250), Cristina	Cristina	☞	○	4.37			
25	Du	Giatgen, apostel	Giacun	☞				plievgia intensiva	
26	Gl	Giochen ed Anna, gen. d. Maria	Onna	☞					
27	Ma	Pantaleon, Natalia (852)	Nora, Marta	☞					
28	Me	Innozenz I., Beat	Innocenz	☞					
29	Gi	Marta	Beatrizia	☞					
30	Ve	Peder Chrisologus	Jacobea	☞				plievgia	
31	So	Ignazi da Loyola (1556)	Germaun	☞	☾	15.16			

IIX. AVOST 2021

1	Du	Festa da confederaziun, Alfons, Maria da Liguori	Fiasta da confederaziun, Petrus	☞				torbel e plievgia	
2	Gl	Sievi	Gustav	☞				fitg bel	
3	Ma	Lidia	Josias, August	☞				da notg freid	
4	Me	Gion M. Vianney, plev. d' Ars (1859)	Dumeni	☞					
5	Gi	Nossadonna dalla neiv,	Oswald	☞			☾	18.47	tung e daratga
6	Ve	Transfiguraziun da Cristus	Sixtus	☞				mecta bel	
7	So	Cajetan, Sixtus II. (258)	Vera, Afra	☞				mintga de plievgia	
8	Du	Dumeni (1221)	Reinold	☞	●	15.50			
9	Gl	Roman	Roman	☞					
10	Ma	Lurintg (258)	Luregn	☞					
11	Me	Clara d'Assissi, Susanna	Stafania	☞					
12	Gi	Hilaria	Clara	☞				bel	
13	Ve	Hippolit, Cassian, Pontianus	Sidonia	☞					
14	So	Eberhard, Maximilian Kolbe (1941)	Samuel	☞				tung e burascous	
15	Du	Assumaziun da Maria	Nossadonna d'uost	☞	☾	17.20			
16	Gl	Roc	Ferdinand	☞				adegna puspe ora da plievgia	
17	Ma	Giacint	Evalina	☞					
18	Me	Helena	Amos	☞					
19	Gi	Gion Eudes (1680)	Disch	☞			☾		0.21
20	Ve	Bernard (1153), Samuel	Bernard	☞					
21	So	Pius X. (1914), Giuanna Francisca	Ernestina	☞					
22	Du	Maria Regina	Alfons	☞	○	14.02			
23	Gl	Rosa da Lima (1617)	Zacheus	☞					
24	Ma	Baltermia, apostel	Barclamiu	☞					
25	Me	Ludvic IX. (1270)	Ludvic	☞					
26	Gi	Gregor	Severin	☞					
27	Ve	Mengia (387), Gebhard	Letizia	☞					
28	So	Augustin, Adelina	Augustin	☞					
29	Du	Sabina	Sabina	☞				adegna puspe ora da plievgia	
30	Gl	Amadeus, Herbert (1021)	Adolf	☞	☾	9.13			
31	Ma	Raimund, Paulin d.Trier	Rebecca	☞					

IX. SETTEMBER 2021

	catolic	refurmo						
1	Me	Frena, Egidi	Frena	☀				
2	Gi	Apollinari, Ingrid	Absolom	☀			☾	2.24
3	Ve	Gregor igl Grond (604)	Teodosi	☀				
4	So	Rosalia	Ester	☀				
5	Du	Roswitha	Hercli	☀				
6	Gl	Magnus	Silvia	☀				
7	Ma	Regina, Nutegn	Regina	☀	●	2.52		
8	Me	Naschientscha da Maria	Adrian	☀				
9	Gi	Gorgonius	Egidi	☀				
10	Ve	Nicolaus Tolentino	Durisch	☀				
11	So	Felizi e Regula	Regula e Felix	☀				
12	Du	Nom da Maria, Guido	Gioder	☀				
13	Gl	Gion Crisost (407), Tobias	Eva, Hector	☀	☾	22.39		
14	Ma	Dulzada dalla s.Crousch	Gion Martin	☀				
15	Me	7 dolours da Maria	Pitschen	☀			☾	5.45
16	Gi	Ciprian, Cornelia	Joël	☀				
17	Ve	Robert Bellarmin, Hildegard	Angela	☀				
18	So	Lambert, Gisep da Cupertin	Rosa	☀				
19	Du	Rogaziun federala, Januari	Rogaziun federala, Renata	☀				
20	Gl	Eustachi e cumpogns	Fausta	☀				
21	Ma	Mattia ap., Jonas	Mattiu	☀	○	1.55		
22	Me	Murezi	Murezi	☀				
23	Gi	Linus	Tecla	☀				
24	Ve	Gerhard, Rupert (720) e Virgil (784)	Robert	☀				
25	So	Niclo da Flia (CH-1487)	Cleofas	☀				
26	Du	Cosmas e Damian (303), Eugenia	Paulina	☀				
27	Gl	Vincens da Paul (1660)	Damian	☀				
28	Ma	Venzeslaus (929), Lioba	Nina	☀				
29	Me	Mitgel, Gabriel e Rafael	Michel	☀	☾	3.57	☾	10.27
30	Gi	Gironas, Ursus e Victor	Urs e Victor	☀				

X. OTGOVER 2021

1	Ve	Remigius, Teresa digl unfant Jesus	Remigi	☀				
2	So	Ursicin, Anghels pertgiraders	Ursina	☀				
3	Du	Leodegar	Silvio	☀				
4	Gl	Francestg d'Assisi (1226)	Franz, Francestg	☀				
5	Ma	Plazi e cumpogns	Emma, Placi	☀				
6	Me	Bruno, Renato	Angelina	☀	●	13.05		
7	Gi	Nossadonna d.Rusari	Judit	☀				
8	Ve	Simeon	Rico	☀				
9	So	Dionis, Gion Leonardi, Sara	Dionis	☀				
10	Du	Adalgot, Victor	Gideon	☀				
11	Gl	Maternidad da Maria	Burcard, Ulrich	☀				
12	Ma	Maximilian	Aurelia	☀			☾	11.09
13	Me	Eduard, Aurelia	Madlena	☀	☾	5.25		
14	Gi	Calist I. (222)	Guglielmina	☀				
15	Ve	Teresa d'Avila (1582)	Teresia	☀				
16	So	Giagl, Hedvic, Margr. M. , Alacoque	Gallus	☀				
17	Du	Anselm, Ignazi (115)	Justus	☀				
18	Gl	Lucas ev.	Lucas	☀				
19	Ma	Pol d.Crousch	Ferdinand	☀				
20	Me	Vendelin	Vendelin	☀	○	16.57		
21	Gi	Orschla	Urschla	☀				
22	Ve	Cordula	Cordula	☀				
23	So	Gion Kapistran	Martina, Severin	☀				
24	Du	Antoni Maria Claret	Salome	☀				
25	Gl	Crisant e Daria, Ludvic III.	Tugn	☀				
26	Ma	Amandus, Josefina	Padrut	☀			☾	18.06
27	Me	Wolfhard, Florentin e Sabina	Sabina	☀				
28	Gi	Simon e Judas, ap.	Simon e Judas	☀	☾	22.05		
29	Ve	Ermelind,	Aluis	☀				
30	So	Alfons Rodriguez	Dora, Hartmann	☀				
31	Du	Wolfgang (994), taimp d'anviern, 1h anavos	Wolfgang	☀				

XI. NOVEMBER 2021

	catolic	refurmo					
1	Gl Nomnasontga	Fiasta dils sogns , Bertold	✠				
2	Ma De digls morts, Angela	Gi da las olmas	✠				
3	Me Ida, Pirmin, Martin, Porres, Hubert	Teofil	✠				cler e fitg freid
4	Gi Carla Borromeus (1584)	Curt	✠	●	22.15		
5	Ve Bertilla, Zacharias	Elia	✠				
6	So Linard, Protasi	Glienard	✠				plievgia
7	Du Engelbert, Ernest	Fiasta da Reformaziun , Gironnas	✠				
8	Gl Gregor, Claudius	Claudio	✠			☾	17.33
9	Ma Ded.Bas.d.Salvader	Teodor, Gioder	✠				
10	Me Leo igl Grond (461)	Luisa	✠				
11	Gi Martegn (397)	Martin	✠	☾	13.46		plievgia
12	Ve Josafat (1623), Diego d.Alcalà	Emil	✠				
13	So Himer, Stanislaus Kostka	Hermina	✠				vent
14	Du Alberich	Tina	✠				
15	Gl Albert igl Grond (1280), Leopold	Nuttina	✠				
16	Ma Otmar, Margreta (1093)	Otmar	✠				
17	Me Gertrud, Fluregn	Bertold	✠				
18	Gi Ded. Bas. Peder e Pol a Roma	Eugen	✠				paca plievgia
19	Ve Lisabet da Thüringen (1231)	Lisabetta	✠	○	9.58		
20	So Edmund	Edmund	✠				
21	Du Cristus Rêtg , Preschentaziun da Nossadonna	Columban	✠				
22	Gl Cecilia (ca. 250)	Cecilia	✠			☾	23.45
23	Ma Clemens I, Felizia	Clemens	✠				
24	Me Flora, Gion dalla Crousch	Erica	✠				
25	Gi Catrina d.Alexandria	Catrina	✠				
26	Ve Curdegn, Albert	Curdin	✠				
27	So Modest, Virgil	Jeremias	✠	☾	13.28		
28	Du 1. d. advent , Berta, Giatgen	1. d. advent , Noa	✠				ora fegna
29	Gl Fadri d.Regensburg, Jolanda	Elli	✠				
30	Ma Andreia apostel	Andreia	✠				vent

XII. DECEMBER 2021

1	Me Eligi	Arabella	✠					plievgia e neiv
2	Gi Leza	Xaver	✠					neiv
3	Ve Xaver (1552), Emma	Glieci	✠					sclarescha
4	So Barbara, Gion d. Damaskus	Barla	✠	●	8.43			plievgia
5	Du 2. d. advent , Sola, Anno	2. d. advent , Crispina	✠					
6	Gl Son Niclo (350)	Sontgaclau	✠			☾	3.31	tgod e torbel
7	Ma Ambrosi (397), Gerald	Agata	✠					
8	Me Immaculada concep. da Maria	Edit	✠					plievgia ferma
9	Gi Euchari, Peder Fourier	Willi, Giohen	✠					fitg bel
10	Ve Bruno, Angelina	Walter	✠					vent
11	So Damasus I. (384)	Gion Giacun	✠	☾	2.36			
12	Du 3. d. advent , Giuanna Franzisca	3. d. advent , Ottilia	✠					plievgia ferma
13	Gl Luzia, Ottilia	Luzia	✠					
14	Ma Gion da Crousch, Franzisca	Nicasi	✠					
15	Me Cristiana, Nina	Cristina	✠					torbel
16	Gi Adelheid	Onna Maria	✠					
17	Ve Lazarus	Lazarus	✠					cler e schalo
18	So Filip (1215)	Hedwig	✠					
19	Du 4. d. advent , Urban, Fausta	4. d. advent , Selma	✠	○	5.36			
20	Gl Hoger (916), Enric Egger (1328)	Abraham	✠			☾	5.34	
21	Ma Richard, Tumasch	Abraham	✠					
22	Me Jutta, Flavian	Florin	✠					
23	Gi Victoria, Gion Cantius, Ivo	Elvina	✠					cler e chiet e fitg freid
24	Ve Adam ed Eva	Adam ed Eva	✠					
25	So Nadal , naschientscha da Cristus	Fiasta da Nadal	✠					
26	Du Stefan	Sogn Stiafen	✠					
27	Gl Gion apostel ed evangelist	Giohannes evangelist	✠	☾	3.24			
28	Ma Unfans innocents	Gi dils affons innocents	✠					
29	Me Tumasch Becket (1170), Lothar	Jonatan	✠					
30	Gi Felix I.	David	✠					da marvegl brainta e siva torbel
31	Ve Silvester I. (335)	Silvester	✠					

Pansar communablamaintg ve dalla infrastructura da dumang.

Augmait dalla populaziun, urbanisaziun e midada digl clima èn sfidadas per nous tots. L'infrastructura da dumang saro intelligenta, colleida e digitala. La BKW porscha soluziuns per en futur d'ota qualidad da veiver pertutgont infrastructura, edifezis ed energiea.

www.bkw.ch/vordenken

 BKW